

Leren lezen?

Instructie

helpt!

Gabriëlle Alberink – Lubbers

Student Fontys: 2130662

Leerroute: RTDT

Begeleider: Hanneke Timmer-van de Vosse

17 mei 2010

Lezen is **de** vaardigheid zonder welke geen leren
plaatsvindt (Reid Lyon, 1998).



Inhoudsopgave	
Samenvatting	5
Inleiding	6
1. Aanleiding en probleemstelling	7
1.1 Probleemstelling (onderwerp, vraagstelling, doelstelling)	7
1.2 Waarom onderzoek?	7
1.3 Onderzoeksvragen	7
1.4 Mijn verwachtingen	8
2 Theoretische onderbouwing:	9
2.1 Lezen	9
2.1.1 Leren lezen	9
2.1.2 Wat houdt leren lezen in?	9
2.1.3 Het leesproces op de HSV	11
2.2 Instructiemodellen voor het leesonderwijs	13
2.2.1 Effectieve instructie	13
2.2.2. Welke instructiemodellen zijn er?	13
2.2.3 Welke instructiemodellen gebruiken de leerkrachten op de HSV?	16
2.2.4 Conclusie:	16
2.3 Effectief leesonderwijs	18
2.3.1 Het belang van effectief leesonderwijs voor de leerling	18
2.3.2 Drie belangrijke leesdoelen	18
2.3.3 Kinderen met een leesprobleem	18
2.3.4 Intensieve instructie	19
2.3.5 Op welke wijze wordt op de HSV effectieve instructie gegeven tijdens het leesonderwijs?	20
2.3.6 Conclusie.	20
2.4 Verschillende leesvormen	22
2.4.1 Verschillende werkvormen	22
2.4.2 Welke leesvormen worden in groep 4 op de HSV gebruikt?	23
2.4.3 Conclusie	24
3. Praktijk onderzoek	25
3.1 Inleiding:	25
3.2 Aanleiding tot het onderzoek:	25
3.3 Doelen:	25
3.4 Doelgroep:	26

3.5 Projectplan:	26
3.6 Veranderingstraject deel 1: Effectieve instructie tijdens het 'Connect Vloeiend Lezen' en het duolezen	27
3.7 Veranderingstraject deel 2: Effectieve instructie volgens het directe instructie model met coöperatieve werkvormen.	28
3.8 Ethiek en ethische uitgangspunten	30
3.9 Triangulatie	31
4 . Data analyse en resultaten.	33
4.1 Opbrengsten en resultaten	34
4.2 Instructie op de HSV	44
4.3 Analyse van de vragenlijst	47
4.4 Overtuigingen:	49
5. Conclusie	51
6. Nawoord	54
Literatuurlijst	55
Bijlagen	55
Bijlage 1: Lees instructie op woord-, zin- en tekstniveau	56
Bijlage 2: AVI niveau - eind groep 3 2008-2009 (nulmeting	57
Bijlage 3: eerste meeting: januari 2010	59
Bijlage 4: Tweede meting: april 2010	61
Bijlage 5: Connect Vloeiend Lezen.	63
Bijlage 6: Leesdoelen per AVI niveau	67
Bijlage 7: Vragenlijst betreffende het leesonderwijs op de HSV	69
Bijlage 8 : Klassikale leesinstructie op woord-, zin- en tekstniveau.	71
Bijlage 9: Effectieve instructie betreffende leesproblemen	73

Samenvatting

Ik heb onderzocht welk effect kwalitatieve instructie heeft op het leesonderwijs in groep 4 van het basisonderwijs. Ik heb hiervoor een literatuuronderzoek als uitgangspunt gekozen.

Deze scriptie is geschreven in het kader van mijn studie aan de Fontys, Master Opleiding Remedial Teacher.

In dit onderzoek wordt nagegaan of kinderen door middel van instructie beter gaan lezen. In groep 4 zitten kinderen met verschillende AVI niveaus. Vooral leeszwakke kinderen zijn erbij gebaat dat ze beter gaan lezen, zodat ze makkelijker de leerstof in groep 4 kunnen volgen. Ik bekijk de instructie vanuit het directe instructiemodel en het coöperatieve leren en pas dit toe op het leesonderwijs.

De resultaten uit het onderzoek laten zien dat kinderen in groep 4 gebaat zijn bij effectieve instructie.

Inleiding

In dit meesterstuk onderzoek ik de opbrengst van effectieve instructie tijdens het technisch leesonderwijs. Het praktische gedeelte is gestart in september 2009. Alle kinderen van groep 4 van de basisschool de Hengelose Schoolvereniging (HSV) hebben aan dit onderzoek meegewerkt.

In 2009 heb ik een conferentie ‘opbrengstgericht werken’ gevolgd. Ad Kappen was één van de sprekers. Ik raakte geïnspireerd door de wijze waarop hij het leesonderwijs in Enschede had aangepakt. Een paar jaar geleden hadden we het leesonderwijs bij ons op school al eens onder de loep genomen. Onze insteek was toen de leesbeleving. Aidan Chambers is een leesgoeroe op het gebied van leesbeleving. Ik heb hem horen spreken tijdens een leesconferentie in Ede, 2009. In onze school merk je en zie je dat er veel gedaan wordt aan lezen. Het rendement van het lezen gaat echter niet omhoog. In groep 7 en 8 zijn kinderen nog bezig met voortgezet technisch lezen. Na de lezing van Ad Kappen was ik overtuigd van de waarde van de instructie en wilde dit graag toetsen in groep 4. Mocht het rendement hierdoor omhoog gaan dan hebben we de ideale combinatie bij ons op school.

In deze scriptie zijn de gegevens van de AVI toetsen op beheersing- en instructieniveau geanalyseerd en vergeleken met elkaar. Ik kijk hierbij naar de groep, ieder kind afzonderlijk en naar het percentage leerlingen die voldoen aan het streefdoel AVI 5B. Aan de hand van deze gegevens wordt duidelijk of kwalitatieve instructie effect heeft gehad.

In het tweede hoofdstuk wordt de theoretische achtergrond voor dit onderzoek beschreven. Ik ga hier in op de manier waarop je instructie kunt aanbieden. Hiervoor bekijk ik het ‘directe instructiemodel’ en het ‘coöperatieve leren’. Beide vormen zijn goed toe te passen in het leesonderwijs.

Het derde hoofdstuk beschrijft de aanpak van het onderzoek. Hier wordt het plan met de daarbij behorende instructie uitgelegd. Het plan bestaat uit twee delen. De eerste maanden krijgt vooral het interventieprogramma de aandacht. In het tweede plan wordt het eerste plan uitgebreid met 3 x per week groepsinstructie op woord-, zin- en tekstniveau.

De resultaten van dit onderzoek worden in het vierde hoofdstuk verder besproken en gekoppeld aan de theoretische achtergrond uit hoofdstuk twee. De opbrengsten van AVI worden met elkaar vergeleken.

Tot slot worden in hoofdstuk vijf de conclusies van het onderzoek weergegeven.

Instructie helpt!

.

1. Aanleiding en probleemstelling

1.1 Probleemstelling (onderwerp, vraagstelling, doelstelling)

1.2 Waarom onderzoek?

Ik ga dit onderzoeken omdat ik graag wil weten of de kinderen beter leren lezen naarmate ze kwalitatief betere instructie krijgen. Op dit moment hebben we kinderen met AVI <1 tot en met AVI 9 in groep 4. De kinderen met een laag AVI niveau hebben veel moeite om de teksten uit de methodeboeken te volgen, daar dit gericht is op AVI 3-4. Elke leerkracht heeft zo zijn eigen manieren om het leesonderwijs te verbeteren. Er is geen eenduidig beleid.

Op onze school willen we het leesonderwijs meer structureren en meer kwaliteit geven en met de resultaten van dit onderzoek kan ik laten zien wat het effect kan zijn wanneer je effectieve instructie geeft tijdens je leesonderwijs.

1.3 Onderzoeksvragen

Om de probleemstelling te onderzoeken moet ik antwoord vinden op de volgende vragen:

Literatuuronderzoek:

Wat is volgens de literatuur 'leren' lezen?

Welke instructiemodellen kun je inzetten?

Hoe geef je een effectieve instructie qua inhoud en kwaliteit?

Wat is effectief leesonderwijs?

Welke leesvormen kun je inzetten?

Data verzamelen:

Cijfers/gemeten resultaten

Wat zijn de resultaten van de AVI toetsen van de afgelopen jaren?

Wat is de beginsituatie (nulmeting) van groep 4 betreffende de AVI resultaten?

Wat zijn de opbrengsten in januari (eerste meting) betreffende de AVI resultaten?

Wat zijn de opbrengsten van de AVI toetsen in april (tweede meting)?

Leesonderwijs op de HSV:

Wat staat in de schoolgids/ het schoolplan over het leesonderwijs op de HSV?

Wat staat er in de schoolgids/het schoolplan betreffende instructie?

Volgens welke instructiemodellen geven we instructie in de klas?

Op welke momenten geven we leesinstructie?

Wat moet het AVI leesniveau zijn bij overgang van 3 naar 4 en van 4 naar 5?

Welke leesvormen zetten we in?

Overtuigingen:

Wat is het effect op de leesresultaten van de leerlingen wanneer ik effectieve instructie geef volgens een instructiemodel?

Zijn de leesresultaten in groep 4 door de effectieve instructie en de verschillende werkvormen verbeterd ten opzichte van voorgaande jaren?

1.4 Mijn verwachtingen

Ik verwacht dat de inhoud en kwaliteit van de instructie rechtstreeks effect heeft op de leesresultaten van de leerlingen. Mijn streefdoel is dat 85% van de kinderen aan het eind van het schooljaar AVI 5B / AVI 6I lezen.

2 Theoretische onderbouwing:

2.1 Lezen

Dit hoofdstuk beschrijft in de eerste paragraaf het belang van het leren lezen. In de tweede paragraaf beschrijf ik wat het lezen inhoudt aan de hand van verschillende fasen in de leesontwikkeling. Na het lezen van dit hoofdstuk is duidelijk welke fasen een kind doorloopt tijdens het leesproces. In de laatste paragraaf vergelijk ik de theorie met de praktijksituatie op de Hengelose Schoolvereniging.

2.1.1 Leren lezen

2.1.2 Wat houdt het leren lezen in

2.1.2.1 Fase 1: Het leren lezen (groep 3)

2.1.2.2 Fase 2: Vlot leren lezen (groep 4-5)

2.1.2.3 Fase 3: Lezen om te leren (vanaf groep 5)

2.1.3 Het leesproces op de HSV

2.1.1 Leren lezen

Het is belangrijk dat kinderen zo snel mogelijk goed leren technisch te lezen, zodat daarna de aandacht gericht kan worden op het begrijpen van de tekst. Cunningham en Stanovich (1997) constateerden dat een snelle verwerving van de technische leesvaardigheid bijdraagt aan levenslang leesgedrag. Het is daarom gewenst, dat de meeste kinderen op het einde van groep 3 teksten van het niveau AVI-3/4 kunnen lezen. Dit leesniveau is van groot belang voor het zelfvertrouwen, zelfbeeld en leesmotivatie van kinderen, maar ook voor het verloop van de schoolloopbaan. Begin groep 4 gaan de meeste methoden uit van een leesniveau van AVI 3 of hoger.

2.1.2 Wat houdt leren lezen in?

Leren lezen is de centrale activiteit tijdens het beginnend leesonderwijs. Een kind leert het lezen niet op een natuurlijke wijze, zoals spreken en luisteren, maar door interacties met ouders en andere volwassenen. Leren lezen is niet vergelijkbaar met leren praten.

Jeanne Chall, hoogleraar aan de Harvard University, heeft de leesontwikkeling van een kind verdeeld in een aantal fasen

- Fase 0: Beginnende geletterdheid (tot groep 3)
- Fase 1: Het leren lezen (groep 3)
- Fase 2: Vlot leren lezen (groep 4-5)
- Fase 3: Lezen om te leren(vanaf groep 5)

Ik zal nader in gaan op de fase 1, 2 en 3. Vooral Fase 2 is in verband met groep 4 heel belangrijk.

2.1.2.1 Fase 1: Het leren lezen

Ons schriftsysteem is gebaseerd op het alfabetische principe. Dat wil zeggen dat de gesproken taal bestaat uit klanken - fonemen – en dat er letters voor deze klanken bestaan. Begrip van het alfabetische principe vormt de basis voor succesvol leren lezen (Byrne, 1998). Kinderen die dit principe door hebben kunnen woorden in fonemen verdelen; begrijpen dat fonemen in alle woorden zitten, weten welke letter voor welk foneem staat en zijn zich bewust van het feit dat er een tamelijk consistente relatie bestaat tussen elk foneem en een letter in een woord.

Je kunt het beste voorlezen op een niveau hoger dan het kind zelfstandig kan lezen. Zo kan het nieuwe woorden en ideeën ontwikkelen. De moeilijkheidsgraad van de taal die een kind kan lezen, is volgens Vernooij veel lager dan de taal die het kind hoort en begrijpt. Op het einde van fase 1 begrijpt het kind ongeveer 4000 woorden terwijl het er slechts 600 kan lezen.

2.1.2.2 Fase 2: Vlot leren lezen

In groep 4 wordt het leesproces steeds ingewikkelder. Alle technische vaardigheden moeten verder geautomatiseerd worden. Dat betekent dat kinderen zonder al te veel moeite woorden en zinnen in klanken kunnen omzetten. Ze herkennen steeds meer regelmatigheden in woorden en lettercombinaties waardoor ze het technisch lezen kunnen verkorten. Ze lezen steeds grotere eenheden en de zinnen worden steeds vloeiender gelezen. De woorden worden niet meer letter voor letter verklankt, maar via letterclusters of zelfs hele woorden. Om de inhoud van de tekst te kunnen begrijpen is het belangrijk dat het kind de woorden vlot kan lezen. In het masterplan van dyslexie staat dat het vlot lezen te maken heeft met de woordfrequentie (de mate waarin een woord steeds terugkeert in de tekst), de woordlengte (lange woorden zijn lastiger te lezen dan korte) en de woordkennis (een kind met een grote woordenschat zal woorden sneller herkennen).

De leesontwikkeling wordt gestimuleerd door teksten voor te lezen die een paar niveaus boven het zelfstandig leesniveau van het kind liggen. Dit is goed voor de ontwikkeling van de taalvaardigheid, woordenschat en begrippen.

Aan het eind van fase 2 kan het kind ongeveer 3000 woorden lezen en begrijpt het ongeveer 9000 woorden. Het luisteren is nog steeds effectiever dan lezen.

2.1.2.3 Fase 3: lezen om te leren

Het accent komt nu te liggen op de inhoud van de teksten. Dit komt doordat kinderen het lezen gemakkelijker vinden, onbekende woorden kunnen lezen en vlot kunnen lezen. Ze kunnen nu al hun aandacht richten op de inhoud van de tekst en ze kunnen informatieve teksten gaan bestuderen. Volgens Vernooij lezen kinderen nu om nieuwe ideeën te leren, nieuwe informatie te verwerven, nieuwe gevoelens te ervaren en nieuwe attitudes te verwerven.

Aan het eind van fase 3 zijn lezen en luisteren aan elkaar gelijk; voor kinderen die goed kunnen lezen is lezen zelfs efficiënter.

2.1.3 Het leesproces op de HSV

Op de HSV is er sprake van een duidelijke leescultuur. In de schoolgids staat:

Naast de gebruikelijke leesvormen wordt ook aandacht geschonken aan de leesbeleving. De HSV beschikt over een uitgebreide schoolbibliotheek, die jaarlijks wordt voorzien van nieuwe boeken. De uitleen wordt door ouders gecoördineerd. Er is een goede samenwerking met de Openbare Bibliotheek en ook aan de Kinderboekenweek wordt veel aandacht geschonken. Op de HSV wordt aandacht besteed aan voorlezen, natuurlijk in de kleutergroepen, maar zeker ook in de hogere groepen. Het is goed voor de woordenschat, taalbeheersing en fantasie, maar ook een fijn rustpunt in de schooldag. Bovendien is voorlezen een goede manier om het lezen van boeken te promoten. In groep 3 wordt gestart met het leren lezen. Wij gebruiken de methode 'Veilig Leren Lezen'. Om het leren lezen te oefenen, helpen ouders van groep 3 halverwege het schooljaar bij het niveaulezen. Met de ontwikkeling van de leestehnik en het technisch leren lezen gaan we door in de groepen 4 en 5. In deze groepen wordt ook aan niveaulezen gedaan. Het leesniveau wordt regelmatig getoetst en zo nodig wordt actie ondernomen indien leerlingen onder of boven het niveau presteren. Vanaf groep 4 komt de nadruk meer te liggen op het begrijpende en studerend lezen. Hiervoor gebruiken we de methode 'Goed Gelezen'. In de bovenbouw wordt begrijpend lezen en het studerend lezen bovendien op een natuurlijke wijze geoefend bij de andere vakken.

Figuur 1: schoolgids HSV- leesonderwijs

In groep 3 begint het leren lezen (fase 1). Dit geldt voor het merendeel van de leerlingen. Enkele kinderen beginnen op de HSV al in groep 2 met lezen. We halen dan de methode 'Veilig Leren Lezen' naar groep 2 en bieden daar het kind de informatie waar het op dat moment aan toe is. Aan de hand van signaleringstoetsen houdt de leerkracht de gegevens bij van de kinderen. De kinderen worden op de HSV ingedeeld in drie niveaus, namelijk de ster, maan en zon kinderen. Deze manier van werken sluit goed aan op de resultaten van 'Schatkist'.

Het 'vlot' lezen (fase 2) start in groep 4. De kinderen komen in groep 4 met uiteen lopende niveaus, AVI 1 t/m AVI 7. Ieder kind krijgt met behulp van twee maal 30 minuten extra leestijd, niveau lezen. Er is geen methode aanwezig voor 'technisch' lezen. In verband met het maken van leeskilometers lezen de kinderen elke dag 10 á 15 minuten stil. In groep 4 is een methode voor begrijpend lezen, 'Goed Gelezen', aanwezig. Hetzelfde geldt voor groep 5. Door middel van de CITO toetsen AVI (oud), DMT en LTT worden de resultaten van de leerlingen bijgehouden. Kinderen die moeite hebben met lezen krijgen extra leesinstructie, door middel van RALFI lezen.

Tijdens fase 3 komt het accent te liggen op de inhoud van de teksten. Wanneer de kinderen op de HSV het AVI niveau 9 hebben bereikt stopt het technisch lezen. Het gaat er dan om dat de kinderen zoveel mogelijk leeskilometers maken. Op school wordt in elke groep na de kleine pauze 10 á 15 minuten gelezen.

Zoals in de schoolgids staat vermeld, wordt er veel aandacht besteed aan leesbeleving. Na groep 4 is er niet expliciet nog aandacht voor leesinstructie voor de gehele groep.

2.2 Instructiemodellen voor het leesonderwijs

In dit hoofdstuk maakt de lezer kennis met het begrip ‘effectieve instructie’. Hiervoor beschrijf ik verschillende instructiemodellen die in te zetten zijn tijdens het leesonderwijs. Bij elk model hoort een eigen manier van instructie. Na het lezen heeft de lezer een beeld van de verschillende vormen en de daarbij behorende instructie. Aan het eind vergelijk ik het onderwijs op de HSV, betreffende instructiemodellen, met de theorie.

- 2.2.1 Wat is effectieve instructie?
- 2.2.2 Welke instructiemodellen zijn er?
 - 2.2.2.1 Model voor coöperatief werken
 - 2.2.2.2 Het directe-instructie model
- 2.2.3 Welk instructiemodel wordt op de HSV gebruikt?
- 2.2.4 Conclusie

2.2.1 Effectieve instructie

Kinderen komen het beste tot ontplooiing in een veilige omgeving. De leerkracht is hierbij een belangrijke spil. Hij ondersteunt en motiveert zijn leerlingen. De pedagogische kwaliteiten die de leerkracht inzet zijn hierbij essentieel. Een aantal van die kwaliteiten zijn:

- De leerkracht heeft positieve verwachtingen en spreekt deze ook uit
- De leerkracht biedt leerlingen uitzicht op succes
- De leerkracht ondersteunt leerlingen als dat nodig is
- De leerkracht stimuleert geloof in eigen kunnen en plezier in eigen mogelijkheden.
- De leerkracht helpt kinderen bij het zoeken van verklaringen voor succes en falen en zoekt met leerlingen naar productieve attributies.

Goede instructievaardigheden van de leerkracht zijn cruciaal voor het leerproces. Onder instructievaardigheden horen zowel het geven van instructie als het begeleiden van het oefenen en het geven van feedback. Instructievaardigheden worden zowel toegepast tijdens de instructie in de grote groep als tijdens de instructie in een kleine groep. In de kleine groep ligt het accent vooral op het helpen en coachen en het geven van feedback.

Het blijkt dat de manier waarop instructie wordt gegeven de leerprestaties van de leerlingen beïnvloed. Drs. Y. Leenders e.a. gaan er echter vanuit dat er ook andere factoren meespelen. Het goed leiden en organiseren van de activiteiten van de leerlingen zijn ook belangrijke vaardigheden waarover de leerkracht moet beschikken.

2.2.2. Welke instructiemodellen zijn er?

Er zijn verschillende instructiemodellen waar je gebruik van kunt maken. De modellen die ik nader zal bespreken zijn beiden leerkrachtgestuurd, namelijk:

- Een model voor coöperatief leren.
- Het directe-instructiemodel.

2.2.2.1 Model voor coöperatief leren

Coöperatief leren is gebaseerd op een onderwijs traditie die er veel waarde aan hecht dat je kinderen opvoedt tot democratisch denken en handelen, tot samenwerken en actief leren (J. van Vugt). De klas is in wezen een afspiegeling van de samenleving.

Het is een werkwijze waarbij leerlingen gestructureerd in zorgvuldig samengestelde groepen samenwerken bij het leren van leerinhouden of het maken van een product. De kinderen zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor het product. Een optimale prestatie is alleen te bereiken door de krachten te bundelen. Bij Coöperatief leren gaat het om:

- Positieve wederzijdse afhankelijkheid. Als een leerling iets wil bereiken wat de anderen ook willen, ontstaat er een gevoel van positieve afhankelijkheid en zullen teamleden sterk gemotiveerd zijn om ieders succes mogelijk te maken (als er één faalt, dan falen we allemaal)
- Individuele verantwoordelijkheid. Je beoordeelt een leerling op basis van eigen prestaties en gedrag. Het gaat hierbij enerzijds om het besef individueel verantwoordelijk zijn voor het eigen leren en anderzijds om verantwoordelijk te zijn zijn voor het geven van hulp aan de ander.
- Directe en gelijktijdige interactie. De leerlingen, die samen een groepje vormen, overleggen, helpen en steunen elkaar tijdens het samenwerken in groepjes.
- Gelijkwaardige deelname. We kunnen deze deelname bereiken door beurten te geven en werk te verdelen. Werk- of taakverdeling vergroot de kans op gelijke deelname, waarbij iedere leerling toch op verschillende wijze kan presteren aan zijn of haar deel van de taak. De verdeling maakt iedere leerling verantwoordelijk voor een deel van een taak.
- Sociale vaardigheden. De kinderen moeten elkaar aanmoedigen of steunen, actief naar elkaar luisteren, zelf een inbreng durven hebben, op een constructieve manier omgaan met meningverschillen, conflicten oplossen, hulp bieden, etcetera.

Je kunt het model goed inzetten bij het leesonderwijs. Hierbij is het belangrijk dat de leerkracht zorgt voor effectieve koppels. Bijvoorbeeld door een goede lezer te koppelen aan een zwakke lezer. Bij het coöperatieve leren kan de instructie voor het leesonderwijs er als volgt uitzien: Denken- delen – uitwisselen:

Dit model bestaat uit een aantal stappen.

- de leerkracht legt aan de groep een probleem voor of stelt een vraag;
- de leerlingen krijgen minstens 5 seconden bedenktijd;
- de leerlingen wisselen in koppels de oplossing of het antwoord met elkaar uit;
- de leerkracht wijst enkele kinderen aan om de oplossing of het antwoord te delen met de klas.

De actieve betrokkenheid tijdens het leesonderwijs van alle leerlingen wordt vergroot door de leerlingen in koppels te laten nadenken over het antwoord op de door de leerkracht gestelde vraag. Je voorkomt dat alleen de

goede leerlingen steeds de vragen van de leerkracht beantwoordt, waardoor de betrokkenheid van de zwakke lezer sterk afneemt. Tussen de leerlingen vindt een intensieve communicatie over en weer plaats over de leesmateriaal.

2.2.2.2 Het directe-instructiemodel

De kwaliteit van het leesonderwijs hangt samen met de kwaliteit van de instructie van de leerkracht. Hoe beter dit wordt uitgevoerd hoe groter het effect. Directe instructie is leerkrachtgestuurd, waarbij de leerkracht uitlegt, voordoet, hardop denkt, demonstreert, helpt bij het toepassen, maar ook goede feedback geeft. De nieuwe leerstof wordt stap voor stap aangeboden, op deze manier wordt verkeerd uitleggen vermeden. De les is gebaseerd op eerder verworven kennis en vaardigheden.

Het directe instructiemodel kent de volgende fasen voor het onderwijzen van kennis, vaardigheden en strategieën

Dagelijkse terugblik: Het creëren van condities voor het leren van de leerlingen, o.a. door middel van een terugblik op de vorige les, uitzoeken wat de leerlingen al weten over het onderwerp, de aandacht richten op wat er in de les aan de orde zal komen en het doel van de les aangeven.

Presentatie: Het geven van instructie, waarbij de nieuwe informatie wordt aangeboden en waar mogelijk deze door de leerkracht wordt voorgedaan

Begeleide (in)oefening: De leerkracht gaat na of de instructie begrepen is. Het onder begeleiding van de leerkracht toepassen van het geleerde.

Individuele verwerking: De leerlingen gaan het geleerde zelfstandig toepassen en hebben daarbij weinig of geen interactie met de leerkracht. De leerkracht geeft aan enkele leerlingen die moeite hebben met de aangeboden stof verlengde instructie.

Periodieke terugblik: Op het einde van de les wordt stilgestaan bij wat er geleerd is en wat er tijdens de volgende les aan de orde zal komen.

Tijdens de begeleide inoefening en de individuele verwerking is het van belang dat de kinderen steeds goede feedback krijgen (K. Vernooy, 2009) Hier moeten de kinderen horen waarom ze iets goed of fout hebben gedaan.

Volgens Vernooy (2009) en A. Kappen (2010) wordt directe instructie steeds meer toegepast tijdens het leesonderwijs. Voordoen, oefenen, en herhalen leidt tot betere automatisering van het leesonderwijs. Wanneer je het directe instructie model inzet voor het leesonderwijs kan het er als volgt uit zien:

Dagelijkse terugblik: De leerkracht geeft aan wat er in de les aan de orde komt en wat het doel van de les is

Presentatie: De leerkracht laat hardopdenkend zien wat de leerling moet gaan doen

Begeleide (in)oefening: De leerkracht gaat het samen met de leerlingen inoefenen

Individuele verwerking: De leerling past zelf de vaardigheid of strategie toe

Periodieke terugblik: Op het einde van de les wordt stilgestaan bij wat er geleerd is en wat er tijdens de volgende les aan de orde zal komen.

Tijdens de begeleide (in)oefening en de individuele verwerking is het belangrijk dat de leerkracht observeert, rondloopt en feedback geeft.

2.2.3 Welke instructiemodellen gebruiken de leerkrachten op de HSV?

Op de HSV maken de leerkrachten gebruik van de verschillende instructiemodellen; het Directie Instructie model en het Coöperatieve model.

In de schoolgids staat de volgende tekst betreffende instructie:

De HSV is een school waar veel structuur geboden wordt. Er wordt planmatig gewerkt. Planmatig werken houdt in dat de leerkracht onderwijsdoelen, rekening houdend met de capaciteiten van elk kind, zo exact mogelijk probeert te bereiken.

Wij streven ernaar de nieuwe kerndoelen, conform de wens van de overheid, per augustus 2009 geheel op de Hengelose Schoolvereniging te hebben ingevoerd. Deze kerndoelen liggen bij de directie ter inzage.

Bovenstaande betekent niet dat het onderwijs star is en dat de spontaniteit, die kinderen zo eigen is, op deze manier uit het onderwijs wordt gebannen. Zowel het ontdekkend en ontwerpend leren als het coöperatief werken bieden hiervoor de ruimte.

Coöperatief leren:

Het team gaat zich richten op het coöperatief leren en de daarbij behorende werkvormen. Bij coöperatief leren telt niet het individu maar leer je van en met elkaar. Kinderen worden hierdoor sociaalvaardiger en er wordt een beroep gedaan op andere dan alleen de cognitieve vaardigheden, waardoor elk kind meer tot z'n recht komt. Coöperatief leren kan afhankelijk van het onderwerp ook groepsoverstijgend worden toegepast.

Figuur 2: Schoolgids HSV - instructie

2.2.4 Conclusie:

In de schoolgids staat beschreven dat in 2009 de nieuwe kerndoelen geheel zijn ingevoerd. In 2009 hebben we te maken gehad met het afscheid van onze directeur. We hebben de school bijna een half jaar zonder directeur gerund, waardoor de invoering van kerndoelen op een laag pitje is gezet. De invoering van de kerndoelen moeten zo snel mogelijk met de nieuwe directeur opgepakt worden.

In de schoolgids staat niet expliciet beschreven op welke manier je directe instructie toepast. In groep 4 staan we met twee leerkrachten. We geven elk op onze eigen manier instructie. Het directe instructie model is niet nadrukkelijk aanwezig. Daarnaast is het coöperatief leren een speerpunt voor dit schooljaar. In groep 4 zijn we nog aan het experimenteren op welke manier we dit model kunnen inzetten. Ieder probeert zo effectief mogelijk instructie te geven. De manier waarop dit gegeven wordt staat vaak beschreven in de methode. Voor

het technisch lezen hebben we geen methode. Daarnaast hebben we in ons team geen afspraken gemaakt over het aanbieden van instructie tijdens het niveaulezen. Het technisch lezen staat ook niet op het lesrooster bij de verschillende groepen. Alleen kinderen die onder het minimumniveau zitten qua AVI krijgen extra instructie aan de instructietafel. Deze instructie betreft het RALFI –lezen.

Het is niet zo dat één model het beste is. Het model dat je kiest is altijd afhankelijk van het doel waarvoor je het gebruikt. Je moet een bewuste keuze maken. Een model is een hulpmiddel en geen doel op zich. Soms is het goed om een gekozen instructiemodel af te wisselen met een ander. Elk model heeft zijn sterke en zijn zwakke kanten. Variatie in instructievormen voorkomt dit gevaar en maakt het onderwijs geven voor jezelf uitdagender en voor je leerlingen om onderwijs te ontvangen boeiender (drs. Y. Leenders, 1998)

Voor het leesonderwijs in groep 4 is het belangrijk dat je op één lijn zit betreffende instructie. Het is daarom goed om duidelijk af te spreken op welke wijze je de instructiemodellen inzet tijdens het leesonderwijs.

2.3 Effectief leesonderwijs

In dit hoofdstuk bespreek ik op welke wijze het leesonderwijs effectief aangeboden kan worden. Ik ga in op de problemen die kinderen kunnen ondervinden tijdens het leesproces. Vervolgens noem ik een aantal punten waaraan het leesonderwijs moet voldoen zodat elk kind zich kan ontplooien. In paragraaf 3.5 beschrijf ik de situatie op de HSV betreffende effectief leesonderwijs.

- 2.3.1 Het belang van effectief leesonderwijs voor de leerling
- 2.3.2 Drie belangrijke leesdoelen
- 2.3.3 Kinderen met leesproblemen
- 2.3.4 Intensieve instructie
- 2.3.5 Op welke wijze wordt op de HSV effectieve instructie gegeven tijdens het leesonderwijs?
- 2.3.6 Conclusie

Leren lezen is essentieel voor het verloop van een schoolcarrière. Maar de ene leerling is de andere niet. Effectief omgaan met verschillen is daarom van groot belang. Er zijn een aantal condities waarvan vaststaat dat ze resulteren in beter omgaan met verschillen en dus, in beter leesonderwijs. (Artikel: Kees Vernooy, *Goed lesgeven doet er toe voor zwakke lezers.*)

2.3.1 Het belang van effectief leesonderwijs voor de leerling

Het leesproces start al vanaf de eerste maanden van een baby. Als volwassene wil je graag je doel bereiken en daarbij is het van belang dat je verschillende teksten kunt lezen, maar ook begrijpen.

2.3.2 Drie belangrijke leesdoelen

Om goed en effectief te kunnen lezen zijn volgens Vernooy drie doelen belangrijk in de basisschool;

1. kinderen moeten nauwkeurig en vlot leren technisch lezen.
2. kinderen moeten leren begrijpend en kunnen leren van teksten.
3. kinderen moeten gemotiveerd zijn om te lezen en kunnen waarderen wat ze hebben gelezen.

Deze drie doelen hebben veel met elkaar te maken. Als een leerling niet nauwkeurig en vlot kan lezen, is hij ook niet in staat teksten goed te begrijpen. En als een leerling teksten niet goed begrijpt, beleeft hij ook geen plezier aan wat hij leest.

2.3.3 Kinderen met een leesprobleem

Kees Vernooy vermeldt in zijn artikel 'Elk kind een lezer' dat in de praktijk 15% van de kinderen uit valt tijdens het aanleren van een adequate leesvaardigheid. Door intensieve hulp kan dit aantal tot 2-5% teruggebracht worden d.m.v. vroegtijdige en intensieve hulp. Ruim 10% van de kinderen leert volgens Huijbregts (1998) niet goed lezen, omdat ze te weinig instructie hebben gekregen tijdens het lezen.

Het is belangrijk om op tijd te beginnen met preventie van leesproblemen. Hoe langer je wacht hoe groter het leesfalen wordt en hoe lastiger het wordt om succeservaringen te krijgen.

We weten, dat het technisch leren lezen verder reikt dan groep 3. Veel leerlingen in groep 4 en 5 hebben intensieve ondersteuning in de vorm van voortgezet technisch lezen nodig (Vernooy, 2000) om nauwkeurig en vlot te leren lezen.

Voor veel kinderen die gaan leren lezen, is dit principe verre van vanzelfsprekend. Het ontdekken van dit principe komt bij de meeste kinderen niet zonder instructie tot stand. Het niet begrijpen van het alfabetisch principe heeft meestal ernstige gevolgen voor het verloop van het leren lezen bij kinderen.

Voor de meeste kinderen, en dan in het bijzonder kinderen uit risicogroepen, is systematische en duidelijke instructie, waarbij uitleggen, voordoen en begeleiden bij het toepassen (zie ook directe instructie, 2.2.2.2), onontbeerlijk en effectief. Gestructureerd onderwijs dat de kennis en vaardigheden die leerlingen moeten verwerven centraal stelt, leidt niet alleen tot betere leesresultaten maar ook tot een positiever zelfbeeld bij leerlingen. Aanpakken die vertrekken vanuit het versterken van het zelfbeeld van kinderen om tot betere leesresultaten te komen, worden niet door onderzoek positief ondersteund. Kortom: leerkrachten kunnen een sterke, positieve invloed hebben op het succesvol leren lezen.

2.3.4 Intensieve instructie

Goed lesgeven doet er toe voor zwakke lezer (Kees Vernooy)

Zwakke lezers krijgen het in groep 4 moeilijker, want de teksten worden langer. De zinslengte en zinsstructuur worden ingewikkelder. Het gevaar is ook dat zwakke lezers steeds verder achter gaan lopen, omdat ze veel minder zelf oefenen dan vaardige lezers. Als een kind in dit schooljaar het lezen niet 'onder de knie' krijgt, wordt het steeds lastiger om het alsnog onder de knie te krijgen.

In het artikel 'Elk kind een lezer' zegt Kees Vernooy het volgende:

Bij het aanpakken van deze problemen moet rekening worden gehouden met het feit, dat de meeste leesproblemen zijn toe te schrijven aan het niet goed reageren van de kinderen op de leesinstructie (Pearson 1999). Bijvoorbeeld leesinstructie die zich kenmerkt door inadequaat lesgeven; het werken met slechte methoden; instructie die onvoldoende rekening houdt met toetsgegevens; het niet goed gebruiken van de handleiding van de methode; te weinig tijd of veel verspilling van tijd; te grote klassen; etc. In dit verband wordt er ook wel gesproken over didactisch verwaarloosde kinderen. Kinderen met problemen met het leren lezen hebben vooral behoefte aan:

1. Meer *intensieve instructie*, bijvoorbeeld door preteaching en reteaching. Onderzoek kent vooral veel waarde toe aan reteaching omdat verschillende kinderen niet in één keer de inhoud van een les oppikken. Dergelijke ondersteuning kan dagelijks individueel of in kleine groepjes – niet meer dan 5 á 6 kinderen – plaatsvinden;

2. *Consistente ondersteuning* die o.a. inhoudt dat tijdens reteaching en preteaching de materialen van de methode worden gebruikt. Kinderen die problemen tijdens het leren lezen hebben, hebben geen volledig andere methode nodig (Dezelfde methode gebruiken als die voor de 'gewone' lezers!). Consistente ondersteuning is o.a. nodig om cognitieve verwarring en dubbel leren bij de uitvallende lezers te voorkomen.

3. *Onmiddellijke feedback* op hun lezen. Onmiddellijke feedback bevordert namelijk het leren van bepaalde zaken en wordt het beste in kleine groepjes gegeven.

Uit veel leesonderzoek blijkt de belangrijke rol van de leerkracht tijdens het leren lezen. Het hebben van positieve verwachtingen over de leesresultaten die met de kinderen behaald kunnen worden, is een belangrijke voorwaarde voor effectief leesonderwijs. (K. Vernooij; *Elk kind een lezer*) In de praktijk is het hebben van hoge verwachtingen sterk verbonden met de leesprofessionaliteit van de leerkracht, de kwaliteit van de materialen die men gebruikt en de manier waarop men ondersteund wordt. Door Snow e.a. (1998) wordt excellente instructie als sleutel voor het voorkomen van leesproblemen gezien. Binnen de sociale wetenschappen is volgens Stanovich (1994) de betekenis van het directe instructiemodel voor het leren lezen het meest 'hard' aangetoond.

2.3.5 Op welke wijze wordt op de HSV effectieve instructie gegeven tijdens het leesonderwijs?

Op de HSV hebben we geen methode voor het voortgezet technisch lezen. N.a.v. de toetsgegevens van AVI worden de kinderen van groep 4 ingedeeld in niveaugroepen. Twee keer per week vindt er onder begeleiding van ouders niveaulezen plaats. Er is hier echter geen sprake van effectieve instructie. Kinderen die achterblijven in het AVI niveau of geen vooruitgang boeken tijdens het lezen krijgen in kleine groepjes extra leesinstructie d.m.v. RALFI – lezen. Er is geen sprake van een consistente ondersteuning. Tijdens deze momenten wordt er intensief instructie gegeven. Ondanks de richtlijnen van RALFI geeft elke leerkracht zijn eigen invulling hieraan. Dit heeft ook te maken met het feit dat er geen protocol ligt waarin beschreven staat op welke manier men omgaat met leeszwakke kinderen.

2.3.6 Conclusie.

Op de HSV wordt veel gelezen, stillezen, begrijpend lezen, niveaulezen. Echter waar het om gaat qua instructie lijkt dit een ondergeschoven kindje te zijn. Snow geeft aan hoe belangrijk het is dat een kind effectieve instructie krijgt. Daarnaast is het ook van belang leeszwakke kinderen niet apart van de groep te onderwijzen. Tijdens niveaulezen wordt er niet echt instructie gegeven door de ouders. De kinderen vertonen ook geen actieve leeshouding. Leerlingen moeten steeds op elkaar wachten, lezen relatief weinig en moeten naar elkaars slechte leesvoorbeeld luisteren. Vooral zwakke lezers maken op deze manier weinig progressie. Volgens de inspectie van onderwijs (2006) werkt 60% van de scholen met niveaulezen. Voor 40% van de scholen is dit de enige invulling van het onderwijs, zo is dat ook op de HSV. Zwakke lezers profiteren volgens Kees Vernooij (2007) echter onvoldoende van deze vorm van onderwijs. Je kunt deze tijd veel effectiever gebruiken door middel van leesinstructie volgens het directe instructiemodel, zie hoofdstuk 2.2.2.2. Je houdt de groep bij

elkaar en de leeszwakke kinderen geef je een extra instructie. Op deze manier zijn de kinderen actief bezig met het leesonderwijs.

2.4 Verschillende leesvormen

In dit hoofdstuk beschrijf ik verschillende werkvormen die gebruikt kunnen worden tijdens de verschillende leesfasen. In onderstaande paragrafen komen de volgende werkvormen aan de orde: voorlezen, meelezen van teksten en boeken, hardop denken, duolezen, tutorlezen en stillezen. In de laatste paragraaf bekijk ik welke werkvormen in groep 4 gebruikt worden op de HSV.

2.4.1 Verschillende werkvormen

2.4.1.1 Voorlezen

2.4.1.2 Meelezen met teksten en boeken

2.4.1.3 Duolezen

2.4.1.4 Partnerlezen

2.4.2 Welke werkvormen worden op de HSV gebruikt?

2.4.1 Verschillende werkvormen

Je kunt je onderwijs verrijken met het inzetten van verschillende werkvormen. Het doel van deze werkvormen is om je leerlingen laten ontwikkelen tot geëngageerde lezers. Alleen werken met je methode is niet voldoende. Het kan zelfs demotiverend zijn wanneer je als leerkracht elke dag de methode volledig en correct opvolgt. De leerkracht heeft een belangrijke rol. Een leerkracht die zelf graag leest en voorleest zal hiervoor tijd vrijmaken. Hij zal in zijn rooster ergens zijn tijd vandaan moeten halen om verschillende werkvormen tot uitvoer te brengen. Een rijke schoolbibliotheek is essentieel voor het uitvoeren van de leeswerkvormen en voor de leesontwikkeling van de leerlingen. (A. Smits, 2005)

2.4.1.1 Voorlezen

Voorlezen bevordert de nieuwsgierigheid naar boeken en teksten. Kinderen kunnen hierdoor een eigen smaak ontwikkelen. Het is ook van groot belang voor de taalontwikkeling. Door het luisteren wordt de woordenschat van het kind vergroot. Het is belangrijk voor de leesontwikkeling van het kind dat de leerkracht een goed model geeft van vloeiend leesgedrag. Het voorlezen moet daarom ingepland worden. Er kan van verschillende teksten gebruik gemaakt worden. De leerkracht moet het voorlezen goed voorbereiden. Op deze manier kan er voorgelezen worden met een authentieke emotie. Je kunt pauzes inbouwen om spanning op te bouwen of woorden te verduidelijken.

2.4.1.2 Meelezen met een tekst of een boek

Terwijl de leerkracht de tekst voorleest, lezen de kinderen stil voor zichzelf mee. Het doel is het bevorderen van vloeiend leesgedrag. De tekst wordt meerdere keren gelezen in een week. Deze vorm komt ook voor in het interventie programma RALFI voor zwakke lezers. Ook bij deze werkvorm moet de leerkracht zich goed voorbereiden. De leerkracht is een voorbeeld voor vloeiend leesgedrag. De leerkracht moet zich bewust zijn op welke plekken hij de tekst kort kan onderbreken voor een toelichting of voor de toepassing van een

leesstrategie die goed past bij de tekst. Het is echter de bedoeling om zo min mogelijk te stoppen om je doel, vloeiend leesgedrag, te behalen.

2.4.1.3 Duolezen

In tweetallen lezen de kinderen uit hetzelfde boek. De kinderen lezen om de beurt een alinea of een halve bladzijde. Samen hardop lezen geeft de beginnende lezer meer concentratie en uithoudingsvermogen. Het bevordert de woordherkenning, de vloeiendheid en het leesplezier. De leerkracht kan de groepen samenstellen, maar uit de praktijk blijkt dat zelfgekozen duo's met een redelijk vergelijkbaar niveau het beste werkt. De leerlingen lezen op hun hoogste instructieniveau en er mag rustig één niveau verschil tussen zitten. De kinderen lezen met een zachte stem, maar niet fluisterend.

2.4.1.4 Partnerlezen

De leerkracht maakt koppels van twee leerlingen, één met een hoog avi-niveau en één met een laag avi-niveau. Hierbij leest de leerling met het hoge niveau de eerste zin. De leerling met het lagere niveau leest de zin nogmaals en vervolgt met de tweede zin. De leerling met het hogere niveau herhaalt die zin, verbetert eventuele fouten en leest daarna de derde zin, etc. Door op deze manier te lezen, neemt de taakgerichte leertijd toe. (Egbertsen 2009)

2.4.2 Welke leesvormen worden in groep 4 op de HSV gebruikt?

Voorlezen:

In groep 4 wordt er tijdens het middageten voorgelezen door de leerkracht.

In de schoolgids staat het volgende beschreven over het voorlezen op de HSV:

Op de HSV wordt aandacht besteed aan voorlezen, natuurlijk in de kleutergroepen, maar zeker ook in de hogeren groepen. Het is goed voor de ontwikkeling van de woordenschat, taalbeheersing en fantasie, maar ook een fijn rustpunt in de schooldag. Bovendien is voorlezen een goede manier om het lezen van boeken te promoten.

Figuur 3: schoolgids HSV - voorlezen

Niveaulezen:

Vanaf de eerste schoolweek begint op de HSV het niveaulezen. De ouders kunnen zich hiervoor opgeven en zonodig helpen kinderen van groep 8 mee.

Ze krijgen een korte instructie vooraf van de leerkrachten en dan begeleiden ze het gehele schooljaar een groepje leerlingen. De instructie bestaat voornamelijk uit:

- het verbeteren van een foutje

- woorden uitleggen die de leerlingen niet begrijpen
- zorgen dat iedereen een stukje kan hardop lezen en de anderen meelesen.

In de schoolgids staat hierover het volgende te lezen:

Om het lezen te oefenen, helpen ouders van groep 3 halverwege het schooljaar bij het niveaulezen. Met de ontwikkeling van de leestechiek en het technisch leren lezen gaan we door in de groepen 4 en 5. In deze groepen wordt ook aan niveaulezen gedaan. Het leesniveau wordt regelmatig getoetst en zonodig wordt actie ondernomen indien leerlingen onder of boven het niveau presteren.

Figuur 4: schoolgids HSV niveaulezen

2.4.3 Conclusie

De inspectie van onderwijs zei in 2006 dat niveaulezen te weinig rendement oplevert. Niet alle ouders beschikken over de juiste manier om instructie te geven aan de leerlingen. Daarbij komt het nog wel eens voor dat je op het laatste moment een invaller moest regelen voor een groepje. Hierdoor komt de continuïteit in het gedrag. De leerlingen moeten steeds op elkaar wachten, lezen relatief weinig en luisteren naar elkaars slechte leesvoorbeeld.

Er zijn andere vormen zoals bijvoorbeeld het duolezen en voor de zwakkere lezers het interventie programma Connect, waar meer rendement voor de leerling in zit.

Het is zowel geschikt voor dyslectische lezers als lezers die om andere gronden leesproblemen hebben. (Snow 2000; Koekebacker e.a., 1998) Connect Vloeiend Lezen is geschikt voor groep 4. Het interventie programma heeft de naam Connect gekregen daar er op een directe manier een verbintenis gemaakt wordt tussen schrijven en lezen. Ook de verbinding tussen de vaardigheden van de leerling en de feedback technieken van de begeleider/leerkracht zijn hierbij zeer belangrijk (ELLO 1 en 2)

Het doel van dit programma is het automatiseren van de woordherkenningen en het vloeiend lezen. Het is wel de bedoeling dat het programma meer dan drie maanden aangeboden wordt. Het komt namelijk vaak voor dat de leesontwikkeling van zwakke lezers weer tot stilstand komt als de extra begeleiding wordt stopgezet.

3. Praktijk onderzoek

- 3.1 Inleiding
- 3.2 Aanleiding tot het onderzoek
- 3.3. Doelen
- 3.4 Doelgroep
- 3.5 Projectplan
- 3.6 Veranderingstraject deel 1: Effectieve instructie tijdens de momenten van Connect Lezen en duolezen. Periode van augustus 2009 tot en met april 2010.
- 3.7 Veranderingstraject deel 2: Effectieve instructie volgens het Directe Instructie model met coöperatieve werkvormen. Periode van februari 2010 tot en met april 2010
- 3.8 Ethiek en ethische uitgangspunten
- 3.9 Triangulatie

3.1 Inleiding:

Bij de start van groep 4 is er vaak een grote verscheidenheid in leesniveaus bij de leerlingen. Er zijn leerlingen die nog in het aanvankelijk leesproces zitten, maar er zijn ook al kinderen die bijna klaar zijn met het technisch lezen. Dit heeft consequenties voor het leesonderwijs in de groep.

3.2 Aanleiding tot het onderzoek:

Op de HSV hebben we tot nu toe geen methode gebruikt voor het technisch leesonderwijs. Er wordt alleen instructie gegeven aan groepjes leerlingen die onder het minimale leesniveau zitten.

Met een collega heb ik de afgelopen twee schooljaren verschillende conferenties bezocht zoals; Leesonderwijs, Opbrengstgericht werken, Werken met de methode 'Lekker Lezen' en Conferentie leren lezen-op weg naar opbrengstgericht passend onderwijs. Wat werkt?. Wanneer je de conferenties met elkaar vergelijkt zie je een rode draad door het geheel, namelijk de rol van de leerkracht en het belang van effectieve instructie tijdens het leesproces. We zijn al vaker in ons team bezig geweest met lezen. Het accent lag toen echter op leesbeleving. Er wordt veel gelezen op onze school, maar het niveau is niet echt verbeterd.

3.3 Doelen:

Het praktijkonderzoek is gericht op het verbeteren van het leesonderwijs in groep 4 door middel van effectieve instructie.

Daarbij wordt gebruik gemaakt van instructiemodellen en effectieve instructie betreffende het leesonderwijs. Volgens het Protocol leesproblemen en Dyslexie (Wentink & Verhoeven, 2003) is het streefdoel eind groep 4 voor alle leerlingen minimaal AVI 5 Beheersing en AVI 6 Instructie en een C- niveau op de DMT-toets. In dit praktijkonderzoek zullen de resultaten echter in april worden verzameld. Daarom is voor april het minimum tussendoel opgesteld op AVI 4 Beheersing en/ of AVI 5 Instructie en een C-niveau bij DMT.

3.4 Doelgroep:

Het onderzoek vindt plaats in groep 4. Deze groep start met 16 kinderen, bestaande uit 5 jongens en 11 meisjes. De leeftijd varieert tussen 6 en 8 jaar. Gedurende het schooljaar wordt de groep uitgebreid met nog twee meisjes. Twee leerlingen hebben een extra jaar in groep 3 gevolgd en één leerling heeft groep 2/3 versneld doorlopen.

De beginsituatie van groep 4 in augustus 2009:

- Zeven kinderen lezen op een zeer laag niveau ($\leq$ AVI 1).
- Prioriteit is om deze zeven kinderen zo snel mogelijk op een hoger niveau te krijgen. i.v.m. het volgen van het lesprogramma in groep 4.
- Bij drie kinderen is er een vermoeden van dyslexie.
- In groep 4 werd tot nu toe geen leesinstructie gegeven.
- Er is geen methode voor technisch lezen.

3.5 Projectplan:

Dit onderzoek is begonnen met een literatuuronderzoek naar effectieve instructie voor het leesonderwijs.

De resultaten van dit literatuuronderzoek zijn beschreven in het eerste gedeelte. Gedurende dit schooljaar, 2009-2010, heb ik een aantal van deze bevindingen verwerkt in het leesonderwijs. Ik heb voor dit schooljaar twee plannen, die ik in de volgende paragrafen zal toelichten. Daarvoor heb ik de gegevens van eind groep 3 als uitgangspunt genomen. In april zal ik dan de eindresultaten verwerken.

In groep 4 lezen 7 kinderen in AVI 1 of net in Avi 1. In de methoden gaat men er echter vanuit dat de kinderen AVI 3 kunnen lezen. De meeste methoden zijn op dit AVI niveau ingedeeld. Het is dus heel belangrijk dat we deze groep kinderen zo efficiënt mogelijk instructie geven, waardoor hun leesteknik vooruit gaat, wat zal resulteren in een hogere AVI niveau.

Kees Vernooij (Hengelo, maart 2010) en Ad Kappen (Eindhoven 2009 en Hengelo 2010) vertellen tijdens hun workshops dat het belangrijk is dat je de groep bij elkaar houdt. De zwakke leerlingen hebben baat bij meerdere instructiemomenten. Na afloop van de workshop heb ik met Kees Vernooij over mijn groep gepraat. Hij vertelde me dat je soms keuzes moet maken om af te wijken. Het belangrijkste is dat je instructie geeft, effectieve instructie.

Dit schooljaar zou ik beginnen met behulp van het directe instructie model en coöperatief leren tijdens het leesonderwijs. Op deze manier kun je namelijk goed effectief instructie geven. Ik ga hier echter van afwijken omdat bijna de helft van de leerlingen (43%) niet aan de begindoelen van groep 4 (AVI 3) voldoet. De redenen hiervoor zijn:

- Er is geen methode voor voortgezet technisch lezen op de HSV
- Er is tot nu toe nog nooit instructie voor het leesonderwijs gegeven vanaf groep 4.
- Zeven kinderen lezen onder niveau 2
- Het interventie programma Connect 'Vloeiend Lezen' is instructie gevoelig

- Alle methoden die in groep 4 worden gebruikt beginnen met AVI 3 en gaan al snel over in teksten op het niveau van AVI 4.

3.6 Veranderingstraject deel 1: Effectieve instructie tijdens het 'Connect Vloeiend Lezen' en het duolezen

Periode van augustus 2009 tot en met april 2010.

Uitgaande van de toetsgegevens van AVI eind groep 3, zie bijlage 2, zijn de leerlingen ingedeeld in twee groepen.

Groep 1: De kinderen die lezen tot AVI 3 niveau.

De kinderen gaan in twee groepjes van drie á vier kinderen lezen volgens de werkwijze van 'Connect Vloeiend lezen'. In het Protocol 'Leesproblemen en Dyslexie' (Wentink & Verhoeven, 2003) staat beschreven dat het streefdoel van lezen voor de kinderen van groep 3 AVI 2 is. Alle kinderen die dit AVI-niveau nog niet hebben bereikt heb ik ingedeeld in twee Connect groepjes. Ik maak hierbij gebruik van het interventieprogramma voor kinderen die de aanvankelijke leesbehandeling beheersen, maar niet komen tot het automatiseren daarvan. 'Connect Vloeiend Lezen' is gebaseerd op principes en technieken voor vloeiendheidstraining (Meyer & Felton, 1999; Furr, 2000; Klaassen & Stienstra-Sonij, 1999) en op de kenmerken van effectieve programma's voor vroegtijdige interventie (Snow, 2000; Koekebacker e.a., 1998).

Alle instructiemomenten tijdens Connectlezen worden extra onder de aandacht gebracht. Ondanks dat het een interventieprogramma is, blijft ook hier de instructie onontbeerlijk. Anders is het alleen maar een oefenprogramma.

Begeleiding door ouders:

We hebben echter nog wel ouders nodig. Samen met mijn duopartner hebben we zelf een keuze gemaakt en die ouders aangesproken die we capabel achten om een groepje voor tien weken te begeleiden. We hebben voor tien weken gekozen omdat het groepsplan ook tien á twaalf weken duurt. De ouders hebben van ons eerst een demonstratie gekregen over de instructie die je toepast bij het 'Connect Vloeiend Lezen'. Alle instructie hebben we ze op papier meegegeven. De instructie heb ik gekopieerd van de site www.masterplandyslexie.nl

Ik heb de instructie als bijlage 5 toegevoegd. De leerkracht begint telkens met sessie 1 en de ouder begeleidt de groepjes tijdens sessie 2 en 3.

Instructie:

De manier waarop je Connect lezen aanbiedt komt het meeste terug in het model van Directe Instructie. De leerkracht/ouder heeft een voorbeeldfunctie en geeft op een pedagogische manier feedback.

Tijdens het Connect lezen wordt er gebruikt gemaakt van drie werkvormen:

- *Voorlezen*: De begeleider leest vloeiend voor en het kind wijst bij met een strookje
- *Koorlezen*: De begeleider en de kinderen lezen tegelijkertijd. Het kind wijst bij met een strookje

- *Zelfstandig lezen met ondersteuning*: Als een kind aarzelt of wil gaan spellen, zegt de begeleider meteen de eerste letter of het gehele woord. Als een zin er weinig vloeiend is uitgekomen dan leest de begeleider de zin nogmaals. Het kind wijst bij met een strookje.

Gedurende de derde sessie vult de begeleider/leerkracht tijdens het fluisterend lezen een vloeiendheidschaal in. De aandacht gaat dan naar;

- klemtoon en intonatie,
- ritme,
- tempo.

Groep 2: Kinderen lezen vanaf AVI 3 niveau.

De kinderen die AVI 3 of hoger lezen zijn ingedeeld in duo's. Zij gaan volgens de principes van het duolezen, zie hoofdstuk 2.4.1.4, op hun eigen niveau lezen. Ik heb niet voor het niveaulezen gekozen, daar ik merkte dat hier te weinig rendement in zat. Niet alle ouders beschikken over de juiste manier om instructie te geven aan de leerlingen. Daarnaast komt het nog wel eens voor dat je op de laatste moment een invaller moest regelen voor een groepje. Hierdoor komt de continuïteit in het gedrang.

Daar het heel belangrijk is dat ook deze groep instructie krijgt, geef ik de kinderen 1x per week instructie. Elke week stel ik een doel, afwisselend op woord-, zins- en tekstniveau, centraal.

Duolezen: 30 minuten

Ik gebruik het directe instructie model als basis. (zie hoofdstuk 2.2.2.2)

Terugblik: Wat hebben we afgelopen keer geleerd tijdens het duolezen

Presentatie: Welk niveau pakken we aan en welk doel stellen we hierbij centraal. Kort even de voorkennis op halen.

Begeleide (in)oefening: De leerkracht doet en daarna oefenen we samen aan dit doel.

Individuele verwerking: De kinderen lezen in duo's (zie hoofdstuk 2.4.3.1) en letten daarbij op het gestelde doel.

Terugblik: De laatste 5 minuten worden ingezet voor evaluatie van het doel.

Tijdens het lezen loopt de leerkracht rond en geeft feedback.

3.7 Veranderingstraject deel 2: Effectieve instructie volgens het directe instructie model met coöperatieve werkvormen.

Periode januari 2010 – april 2010

Naast het 'Connect lezen' en 'duolezen' wordt het leesonderwijs uitgebreid met drie leesmomenten waarbij de gehele groep leesinstructie krijgt op woord-, zins-, en tekstniveau. Daarbij wordt gebruik gemaakt van het directe instructiemodel met coöperatieve werkvormen.

Hierbij is rekening gehouden met de manier waarop er op de HSV instructie wordt geven. Dit betekent dat we zowel het directe instructie model inzetten als het model van coöperatief leren, zie hoofdstuk 2.

We maken gebruik van de volgende effectieve instructie volgens directe instructie model:

- *Dagelijkse terugblik:* De leerkracht geeft aan wat er in de les aan de orde komt en wat het doel van de les is
- *Presentatie:* De leerkracht laat hardopdenkend zien wat de leerling moet gaan doen
- *Begeleide (in)oefening:* De leerkracht gaat het samen met de leerlingen inoefenen.
- *Individuele verwerking:* De leerling past zelf de vaardigheid of strategie toe.
- *Periodieke terugblik:* Aan het eind van de les wordt stilgestaan bij wat er geleerd is en wat er tijdens de volgende les aan de orde zal komen.

Tijdens de begeleide (in)oefening en de individuele verwerking is het belangrijk dat de leerkracht observeert , rondloopt en feedback geeft.

We maken gebruik van de volgende effectieve instructie volgens het coöperatieve leren:

Samenwerking volgens de stappen Denken – Delen - Uitwisselen:

De leesmaatjes maken eerst de opdracht voor zichzelf. Dan lezen zij de antwoorden aan elkaar voor. Daarna vergelijken zij de antwoorden met elkaar.

Samenwerking volgens de werkvorm 'Twee Vergelijk':

De kinderen bedenken eerst individueel twee woorden. Dan noemen ze om de beurt een woord. Dargene wat A alleen bedacht heeft schrijft hij in vakje A; een bedenkssel van B komt in vakje B. Wat A en B samen hebben bedacht komt in het middenvak. Zo wordt zichtbaar dat met z'n tweeën meer kunt bedenken dan alleen.

Instructie: Voordoen – Nadoen – Meedoen

De leerkracht leest het woord, zin, tekst voor, een kind zegt het woord, zin, tekst na, iedereen zegt het woord, zin, tekst na.

Niet alleen het instructiemodel is belangrijk maar zeker ook de inhoud waarover je instructie geeft. We gaan de instructie toepassen op woord-, zin- en tekstniveau.

Instructie op woordniveau:

De instructie op woordniveau hebben we gekoppeld aan onze taalmethode voor spelling, nl. TaalActief. We halen de woordrijen uit de categoriekaarten van de methode of van de site www.leestrainer.nl

Doordat je de spellingscategorieën terug laat komen in de leesinstructie, merken de kinderen dat ze deze woorden sneller herkennen en gemakkelijker kunnen lezen. Daarnaast ervaren de kinderen dat spelling ook een onderdeel van het lezen kan zijn. Alles is met elkaar gekoppeld en dan krijgt het ook meer betekenis.

Instructie op zinsniveau:

Kinderen maken hierbij o.a. gebruik van teksten uit AVI boeken, van de site www.leestrainer.nl of www.nieuwsbegrip.nl. We hebben niet speciaal leesboeken gekocht, daar we de kinderen willen laten ervaren dat je overal kunt lezen en dat het op school in alle vakken terugkomt.

Instructie op tekstniveau:

Hier ervaren de kinderen dat het belangrijk is dat je veel leeskilometers maakt. Op deze manier kun je een tekst vlot en correct lezen. Het is belangrijk dat je dit veel oefent en hierbij steeds het goed voorbeeld laat horen.

Frequentie:

We bieden drie keer per week deze lessen aan. De lessen duren niet langer dan een half uur. Het is de bedoeling dat de instructie zo effectief mogelijk gegeven wordt. De kinderen lezen die week drie maal dezelfde tekst maar elke keer op een ander niveau.

Evaluatie:

Het is de bedoeling dat je bij elk niveau de kinderen direct feedback geeft over de manier van lezen. Hierbij kun je terugrijpen op je doel, die je in het begin van de les aan de kinderen hebt meegegeven.

3.8 Ethiek en ethische uitgangspunten*Vertrouwen, bedrog en zelfbedrog.*

Het team is van te voren op de hoogte gebracht. Het heeft toestemming gegeven om de gegevens uit vragenlijsten, evaluaties, opmerkingen te verwerken in dit onderzoek. Het onderzoek komt namelijk ook ten goede aan het onderwijs op de HSV. Mocht echter een leerkracht hier moeite mee hebben, dan respecteer ik zijn mening.

De kinderen in mijn klas zijn op de hoogte van mijn onderzoek. Ik heb ze dit schooljaar verteld dat we veel gaan lezen, omdat ik iets wil onderzoeken. We hebben samen activiteiten bedacht om onze succeservaringen te vieren in de klas. Dit formulier hebben we op de computer opgeslagen.

Het onderwerp van mijn onderzoek komt regelmatig op de vergadering aan de orde, daar we het op school tegelijkertijd in de groepen 4 t/m 8 ten uitvoer brengen. Samen met de leescoördinator bekijk ik welke stappen de leerkrachten van de groepen 5 t/m 8 moeten uitvoeren.

Zorgvuldigheid en nalatigheid.

Vorig schooljaar (2008-2009) heb ik aan de directeur gevraagd of hij toestemming wilde geven om een onderzoek op school te laten uitvoeren door mij. Nadat ik hem ingelicht heb over de procedure gaf hij toestemming.

Daar het belangrijk is om de gegevens zo concreet mogelijk te omschrijven geef ik mijn leerlingen allemaal een willekeurige letter. Op deze manier kan er geen relatie gelegd worden tussen persoonlijke gegevens en onderzoeksgegevens.

Mijn onderzoek wordt op school door mijn collega nagekeken om te kijken of alle persoonlijke gegevens anoniem zijn.

Volledigheid en selectiviteit

Alle gegevens die uit het onderzoek naar voren komen worden door mij verwerkt. Ik maak geen selectie van alleen maar bruikbare en positieve opbrengsten. Het is juist belangrijk dat dit onderzoek zo objectief mogelijk beschreven wordt, zodat andere leerkrachten het praktische gedeelte in praktijk kunnen brengen en er profijt van kunnen hebben.

Concurrentie en collegialiteit

Tijdens de intervisiebijeenkomsten hebben we telkens stilgestaan bij onze werkstukken. Op deze manier kun je leren van elkaars ervaringen ten opzichte van het schrijven van een probleemstelling of het bedenken van de vragen. Ik vond het erg prettig om mee te denken en door middel van reflectievragen de ander na te laten denken over zijn vragen. Ook op school kan ik samen met mijn collega's van gedachten wisselen over het leesproces.

Publiceren, auteurschap en geheimhouding

Mijn onderzoek mag na mijn opleiding beschikbaar gesteld worden voor verdere ontwikkeling door verschillende beroepsgroepen. Wanneer ik op deze manier kan bijdragen aan nieuwe inzichten of aan 'good practices' dan zou ik hierop heel trots zijn. Het is daarom ook belangrijk dat ik een waarheidsgetrouw onderzoek verricht.

Onderzoek in opdracht

Ik heb bij de keuze van mijn onderwerp eerst me afgevraagd wat ik interessant vond om te onderzoeken. Ik kwam met twee ideeën. Nadat ik mijn directeur heb ingelicht heb ik tijdens een vergadering mijn twee punten toegelicht. Samen met mijn team heb ik gekeken waar de grootste zorg lag. Dat was bij het leesonderwijs en uiteindelijk heb ik dat ook gekozen voor het onderzoek.

3.9 Triangulatie

Gedurende mijn onderzoek maak ik gebruik van verschillende soorten gegevens of gegevensbronnen om het zo objectief mogelijk weer te geven. In mijn theoretische gedeelte maak ik gebruik van de standpunten van verschillende personen:

- Dr. Kees Vernooy → Hij is wetenschappelijk projectleider van diverse leesprojecten bij het CPS en momenteel is hij als lector verbonden aan de hogeschool Edith Stein.
- Ad Kappen → Hij is orthopedagoog en algemeen coördinator Steunpunt/Onderwijszorg.

- Prof. Dr. A. van der Leij → Hij is hoogleraar Orthopedagogiek, in het bijzonder leerproblemen aan de Universiteit van Amsterdam.

In mijn praktijkgedeelte heb ik de data verzameld door middel van:

- Enquête: Leerkrachten groep 3-4-5 en de leescoördinator → in juni 2009 en in april 2010
- Leerlingvolggegevens → de AVI gegevens uit ParnasSys.
- Lessen zoals beschreven in het lessplan 1 en leesplan 2 (zie 3.6 en 3.7)

Tijdens conferenties heb ik lezingen en workshops gevolgd van

- SLO conferentie voor primair onderwijs; opbrengstgericht werken; november 2009
 - workshop: 'Opbrengst gericht werken. Datamuur en plan van aanpak.' Door Ad Kappen
- 13^e Landelijke Conferentie Taal-Lezen Speciaal: Lezen in beeld; april 2009
 - -lezing: Prinses Laurentien en Aidan Chambers
 - -workshop: 'Leesarrangementen'; door Drs. Martine Gijsel
- Leren lezen, op weg naar opbrengstgericht passend leesonderwijs; maart 2010
 - lezing: Kees Vernooy en Ad Kappen
 - workshop: 'Hoe kan tijdens de groepsinstructie beter met de verschillen tussen leerlingen worden omgegaan, waardoor ook risicoleerlingen profiteren'; door Kees Vernooy.
- Lekker lezen:
 - Methode uitleg door uitgeverij Malmberg

4 . Data analyse en resultaten.

In dit hoofdstuk geef ik antwoord op de deelvragen die ik in hoofdstuk 1 heb geformuleerd. Een aantal vragen hebben betrekking op het theoretische gedeelte. Ik zal hierbij een verwijzing maken naar de betreffende hoofdstukken. De andere vragen beantwoord ik naar aanleiding van mijn praktijkonderzoek en de vragenlijst voor de leerkrachten. In het onderzoek heb ik gekeken naar de kwaliteit van de instructie en daaraan gekoppeld de AVI resultaten van de leerlingen.

4.1 Opbrengsten en resultaten:

- Wat zijn de resultaten van het leesonderwijs op de HSV in de groepen 1 t/m 8 van de afgelopen drie jaren?
- Wat zijn de resultaten van groep 4 van de afgelopen 3 jaren?
- Wat zijn de opbrengsten van de eerste meting, in januari 2010, in vergelijking met de nulmeting?
- Wat zijn de opbrengsten na de tweede meting, in april, in vergelijking met de eerste meting?

4.2 Instructie op de HSV:

- Wat is het instructiegedrag van de leerkrachten?
- Welke onderdelen van het AVI lezen zijn van belang om mee te nemen in je instructie?
- Welke leesvormen zet je in?
- Welk effect heeft effectieve instructie op het leesonderwijs in groep 4?

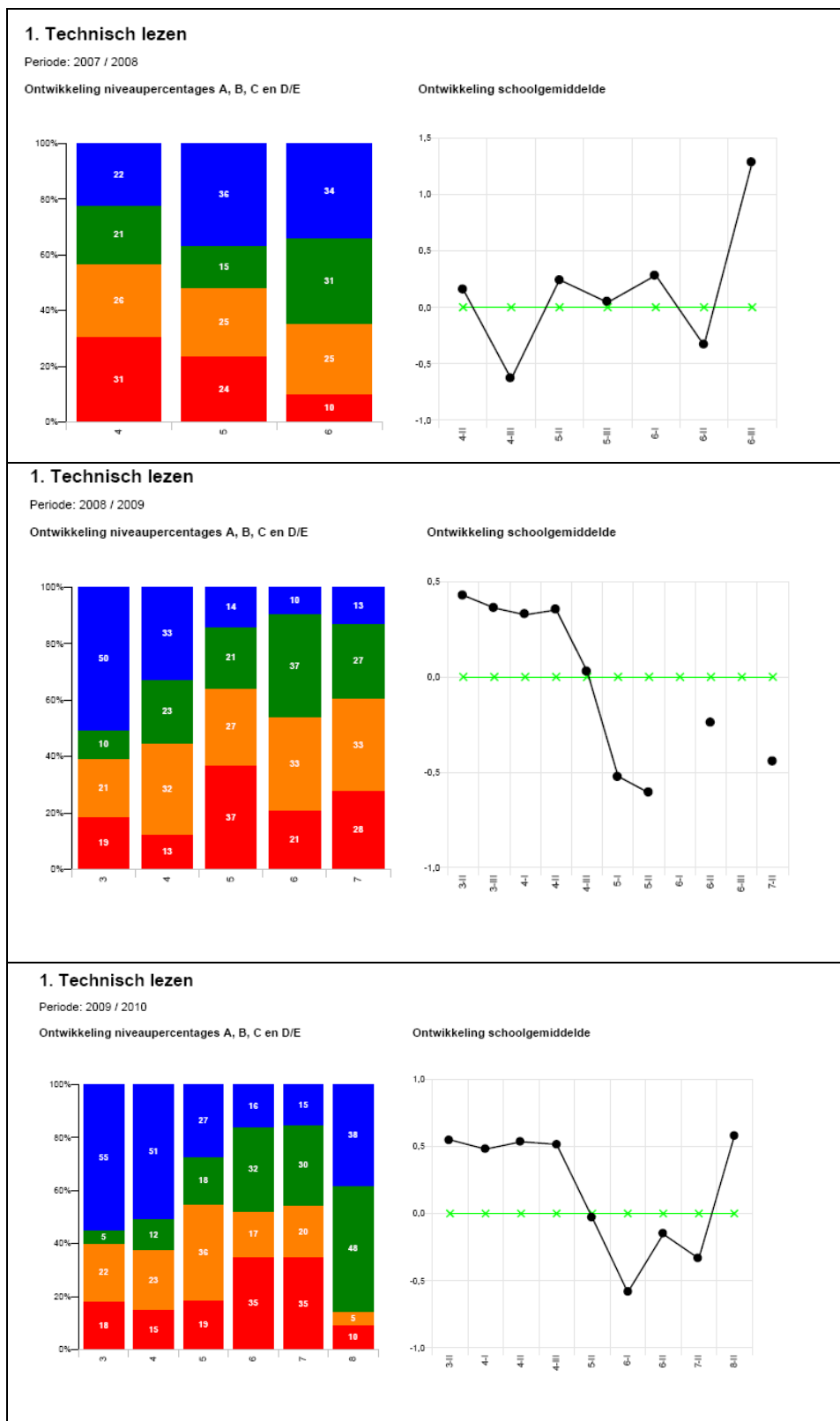
4.3 Analyse van de vragenlijst over het leesonderwijs op de HSV.

4.4 Overtuigingen:

- Wat is het effect op de leesresultaten van de leerlingen wanneer ik effectieve instructie geef volgens een instructiemodel?
- Zijn de leesresultaten in groep 4 door de effectieve instructie en de verschillende werkvormen verbeterd ten opzichte van voorgaande jaren?

4.1 Opbrengsten en resultaten

Wat zijn de resultaten van het leesonderwijs op de HSV in de groepen 3 t/m 8 van de afgelopen drie jaar?



Figuur 5 : trendanalyse van het technisch lezen per schooljaar in de periode 2007-2010

In figuur 5 nemen we een willekeurige lijn waar. In veel groepen is een uitval (rood – D/E niveau) van meer dan 15% te bezien. Volg je een bepaalde groep dan is geen verbetering te lezen in de resultaten van het leesonderwijs.

Bijvoorbeeld:

groep 4	2007-2008	22% (A)- 21% (B)- 26% (C)- 31% (D/E)
groep 5	2008-2009	14% (A)- 21% (B)- 27% (C)- 37% (D/E)
groep 6	2009-2010	16% (A)- 32% (B)- 17% (C)- 35% (D/E)

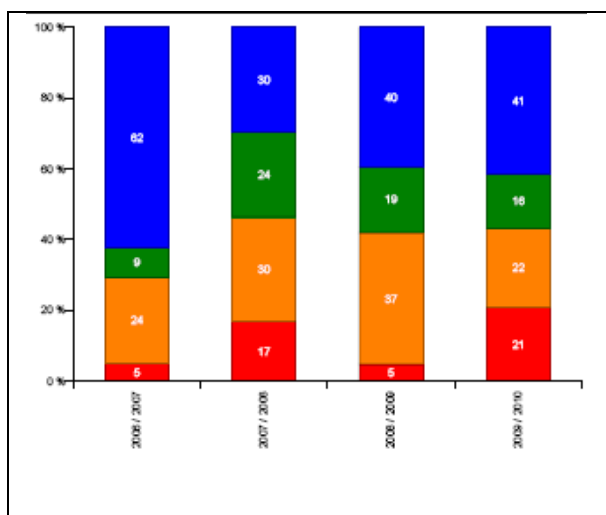
Toch zijn hier wel een aantal opmerkingen bij te maken.

Uit figuur 5 valt niet af te lezen hoe de verdeling van de leerlingen was qua dyslexie. Ook valt uit deze gegevens niet af te leiden of de kinderen les hebben gekregen van hun eigen leerkracht of te maken hebben gehad met vele personeelsswisselingen. De manier waarop de leerlingen instructie hebben gekregen is niet verwerkt. Het is een globaal overzicht. Als school zijnde is het belangrijk om op een datamuur de gegevens bij te houden. Er kunnen dan ook meteen opmerkingen bij worden geplaatst, qua zorgleerlingen, continuïteit van het lesgeven en instructie.

Wat zijn de resultaten van groep 4 van de afgelopen jaren?

In figuur 6 lees je de gegevens van groep 4. Het is een trendanalyse van het gemiddelde niveau van het leesonderwijs gedurende het gehele jaar in de periode van 2006 t/m 2010:

AVI –Beheersing - Niveauverdeling per schooljaar



Figuur 6: Trendanalyse van het technisch lezen groep 4 in de periode 2006-2010

Toegespitst op groep 4 neem je dezelfde willekeur waar in de resultaten. Hier zijn ook nog een aantal opmerkingen te maken. De groepen zijn verschillend van grootte. In de groepen vier hebben de laatste schooljaren verschillende leerkrachten gestaan, LIO-ers, beginnende leerkrachten en leerkrachten met meer onderwijservaring. Er is dus geen continuïteit geweest. Dat maakt het moeilijk om de gegevens naast elkaar te leggen en betrouwbaar te vergelijken.

Wat zijn de opbrengsten van de eerste meting vergeleken met de 0-meting?

Om deze vraag te kunnen beantwoorden moet ik eerst weten wat de nulmeting is.

Wat is de nulmeting van groep 4, in het school jaar 2009-2010, betreffende de AVI toets?

Ik neem hiervoor de gegevens van AVI (tekstbegrip) van eind groep 3. We werken nog met de oude AVI toetsen. De leerlingen hebben voor dit onderzoek allemaal een nummer gekregen. Op deze manier blijven ze anoniem.

De groepgegevens:

- In groep 4 zitten 16 leerlingen, 5 jongens en 11 meisjes.
- Twee leerlingen hebben groep 3 overgedaan → 13 en 16
- Eén leerling heeft versneld groep 2/3 doorlopen → 4.
- Van 3 leerlingen is een vermoeden van dyslexie → 11, 16 en 7 (in maart 2010 krijgen we van 1 leerling de bevestiging van de diagnose dyslexie → 1)

Begin dit schooljaar ben ik begonnen met het verzamelen van de AVI gegevens (AVI is de afkorting van Analyse van Individualiseringsvormen). Kijken we naar het beheersingsniveau, tabel 1, dan merken we op dat 7 van de 16 leerlingen (43,75%) niet voldoen aan de minimeisen, namelijk AVI 2 beheersingsniveau. Uit tabel 2 blijkt dat 7 van de 16 leerlingen (43,75%) nog niet aan de minimeisen voldoen van groep 4, namelijk AVI 3 instructieniveau. We hebben dit doel gesteld, daar ook veel methoden gebruik maken van teksten op dit leesniveau. Er zijn ook al veel kinderen die verder zijn dan het streefdoel AVI 5B/6I. In tabel 1 en 2 zie je dat 3 van de 16 leerlingen (18,75%) het einddoel voor groep 4 al hebben bereikt.

5										
4	15				13					
3	11	14			10					
2	9	7			4		17			
1	1	3	12		2	5	16	6		
Aantal ln.										
AVI-B	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
%	25%	18,75%	6,25%	0%	25%	6,25%	12,5%	6,25%	0	0

Tabel 1: nulmeting AVI op beheersingsniveau

5										
4			15							
3			14			13		17		
2		11	7			10		16		
1	1	9	3	12	4	2	5	6		
Aantal ln.										
AVI-I	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
%	6,25%	12,5	18,75	6,25%	6,25%	18,75	6,25%	18,75	0	0

Tabel 2: nulmeting AVI op instructieniveau

Wat zijn de opbrengsten na de eerste meting, in januari 2010, in vergelijking met de nulmeting?

In januari hebben we de eerste meting gedaan. De uitgewerkte versie heb ik als bijlage 3 toegevoegd. Bij de eerste meting hebben we twee leerlingen meer. Eén Nederlands meisje uit Engeland en één meisje van een andere basisschool. We hebben dus nu 18 leerlingen, waarvan 5 jongens en 13 meisjes.

Doel:

Het doel dat we in januari willen bereiken voor onze leerlingen is AVI 3 B of AVI 4 I.

Aanpak:

De 7 kinderen, die tijdens de nulmeting uitvielen, hebben 4 maanden effectieve instructie gekregen bij het interventieprogramma 'Connect Vloeiend Lezen'. De andere kinderen hebben deze maanden tijdens het duolezen één keer in de week instructie gekregen. De werkwijze is uitgewerkt in hoofdstuk 3.6.

De resultaten:

De opbrengsten van de nulmeting heb ik de volgende kleur gegeven.



De opbrengsten van de eerste meting heb ik de volgende kleur gegeven



In tabel 3 zie je het rendement van vier maanden instructie op beheersings- en instructieniveau.

Op instructie- en beheersingsniveau:

Op dit moment lezen 5 van de 18 leerlingen (27,79%) nog niet op gestelde streefdoel. Daarentegen hebben 10 van de 18 leerlingen (55,60%) het streefdoel op het instructieniveau gehaald. Bij het beheersingsniveau is dit 8 van de 18 leerlingen (44,44%) en 2 leerlingen (11,11%) hiervan zijn zelfs klaar met het AVI lezen.

Vergeleken met de nulmeting hebben de leerlingen op dit moment al een mooie vooruitgang geboekt. De zwakke lezers blijven echter een aandachtspunt. Daarom gaan we het programma uitbreiden, waardoor de kinderen nog meer instructie krijgen, zie praktijkplan deel 2 hoofdstuk 3.7

5																				
4	15								13											
3	11		14	15					10	2										
2	9		7	11		7		12	4	13		4	17					16		10
1	1		3	1	12	9		14	2	3	5	5	16	17	6	18		8		6
Aantal Iln.																				
AVI-B	0	0	1	1	2	2	3	3	4	4	5	5	6	6	7	7	8	8	9	9
%	25		18,75	16,67	6,25	11,11	0	11,11	25	16,67	6,25	11,11	12,5	0	6,25	5,56	0	11,11	0	11,11
Vergelijking van nulmeting met de eerste meting betreffende het beheersingsniveau																				
6																		17		
5																		16		
4					15													8		
3					14			15			13				17			5		10
2			11		7	11		9			10	14			16			4		6
1	1		9		3	1	12	7	4	12	2	3	5	13	6			2		18
Aantal Iln.																				
AVI-I	0	0	1	1	2	2	3	3	4	4	5	5	6	6	7	7	8	8	9	9
%	6,25	0	12,5	0	25	11,11	6,25	16,67	6,25	5,56	18,7	11,11	6,25	5,56	18,7	0	0	33,33	0	16,66
Vergelijking van nulmeting met de eerste meting betreffende het instructieniveau																				

Tabel 3 : Vergelijking op beheersings- en instructieniveau tussen de nulmeting en de eerste meting.

Wat zijn de opbrengsten na de tweede meting, in april 2010, in vergelijking met de eerste meting ?

Gegevens:

We hebben nu 18 leerlingen, waarvan 5 jongens en 13 meisjes. De uitgewerkte versie heb ik als bijlage 4 toegevoegd. De kinderen hebben nu 7 maanden leesonderwijs gehad. We hebben 3x effectieve instructie op woord-, zin- en tekstniveau.

De opbrengsten van de eerste meting heb ik de volgende kleur gegeven.



De opbrengsten van de tweede meting heb ik de volgende kleur gegeven



Doel:

Het streefdoel dat we in maart willen bereiken voor onze leerlingen is AVI 4 B of AVI 5 I.

Van één van de leerlingen (F.A.) hebben we nu de dyslexieverklaring. Een andere leerling L.S. wordt deze maanden onderzocht. Zodra we de verklaring binnen hebben beoordelen we de leerlingen volgens de aangepast dyslexienorm.

Aanpak:

De leerlingen krijgen nu 3x in de week instructie. De instructie wordt gegeven op woord-, zin- en tekstniveau. Ik heb ervoor gekozen om teksten te kiezen op AVI 5/6 niveau. In bijlage 8 heb ik de instructie op de drie verschillende niveaus en de coöperatieve werkvormen toegevoegd, die ik heb gebruikt tijdens het aanbieden van de teksten. Daarnaast kregen de leeszwakke leerlingen nog steeds 3x in de week extra leesinstructie volgens het interventieprogramma 'Connect Vloeiend Lezen' en de rest leest nog 2x in de week op hun eigen niveau met behulp van de werkvorm 'duolezen'.

De resultaten:

Op instructie- en beheersingsniveau:

Op dit moment lezen 5 van de 18 leerlingen (27,78%) nog niet op gestelde streefdoel. Daarentegen hebben 13 van de 18 leerlingen (72,22%) het streefdoel van het einde van het schooljaar (AVI 6I) al gehaald. Bij het beheersingsniveau (AVI 5B) is dit 11 van de 18 leerlingen (61,11%) waarvan 5 leerlingen (27,78%) zelfs klaar zijn met het AVI lezen.

Vergeleken met de nulmeting hebben de leerlingen op dit moment al een mooie vooruitgang geboekt. De zwakke lezers blijven een aandachtspunt.

6																				
5																				2
4								1*												16
3			15					7	2									4		18
2			11		7		12	9	13	3	4		17				16	5	10	10
1			1	11	9		14	15	3	14	5	13	16	12		17	8	5	6	6
Aantal lIn. AVI-B	0	0	1	1	2	2	3	3	4	4	5	5	6	6	7	7	8	8	9	9
%	25		16,67	5,56	11,11	0	11,11	22,22	16,67	11,11	11,11	5,56	12,5	5,56	0	5,56	11,11	16,67	11,11	27,78
Vergelijking van eerste meting met de tweede meting betreffende het beheersingsniveau van de oude AVI																				
6																	17			2
5																	16			16
4														14			8			8
3					15									13			5	17	18	18
2					11		9	15			14			12	16		4	5	6	6
1					1	11	7	9	12	7	3	1*	13	3	17		2	4	10	10
Aantal lIn. AVI-I	0	0	1	1	2	2	3	3	4	4	5	5	6	6	7	7	8	8	9	9
%	0	0	0	0	16,67	5,56	11,11	11,11	5,56	5,56	11,11	5,56	5,56	22,22	11,11	0	33,33	16,67	16,66	33,33
Vergelijking van eerste meting met de tweede meting betreffende het instructieniveau van de oude AVI																				

Tabel 4 : Vergelijking beheersing- en instructieniveau tussen de eerste en tweede meting

Welke persoonlijke groei hebben de leerlingen gemaakt?

De kinderen hebben allemaal een persoonlijke groei doorgemaakt. Veel kinderen zijn in de periode van augustus tot en met april meerdere niveaus omhoog gegaan. In tabel 5 en 6 lees je hoeveel kinderen een aantal niveaus, na de tweede meting, omhoog zijn gegaan.

Conclusie:

Men gaat er van uit dat een kind per periode één niveau omhoog gaat. Tijdens de eerste meting heb ik gekeken welke groei de kinderen doormaakten. Ik heb de uitgewerkte versie als bijlage 3 toegevoegd. Meerdere kinderen (31,25% op beheersingsniveau en 31,25% op instructieniveau) zijn meerdere niveaus (2 of meer) omhoog gegaan. Op dit moment kan iedereen nog zeker twee niveaus omhoog. Twee kinderen (6 en 10) zijn klaar met het AVI lezen)

Na 8 maanden heb ik de vorderingen van de leerlingen bekeken. De uitgewerkte versie heb ik als bijlage 4 toegevoegd. In tabel 5 en 6 zie je dat meerdere kinderen (66,67% op beheersingsniveau en 44,45% op instructieniveau), vergeleken met de nulmeting, meerdere niveaus (3 of meer) omhoog zijn gegaan.

Hierbij moeten we opmerken dat negen kinderen nog maar één a twee niveaus omhoog konden, daar zij al lazen op AVI 7/8 beheersing en/of instructieniveau of klaar zijn met het AVI lezen.

				10**		
6				15		
5				14		
4				9		
3		17	6**	8		10***
2		13	18***	3	12	5
1		11	7	1 *	4	2***
Aantal Iln Aantal niveaus	0 niveaus	1 niveau	2 niveaus	3 niveaus	4 niveaus	5 niveaus
%	0%	16,67%	16,67%	38,89%	11,11%	16,67%
Individuele groei op beheersingsniveau						

Tabel 5: Aantal beheersingsniveau(s) dat een kind persoonlijk omhoog is gegaan

6						
5		17			14	
4		15	6**		10***	
3		13	10**		5	
2		11	9	12	3	
1	18***	8	7	4	2***	1*
Aantal leerlingen / Aantal niveaus	0 niveaus	1 niveau	2 niveaus	3 niveaus	4 niveaus	5 niveaus
%	5,56%	27,78%	22,22%	11,11%	27,78%	5,56%

Tabel 6: Aantal instructieniveau(s) dat een kind persoonlijk omhoog is gegaan

*→ aangepaste normering i.v.m. dyslexieverklaring.

**→ Na de eerste meting hebben deze kinderen het AVI 9 niveau gehaald.

***→ Na de tweede meting hebben deze kinderen het AVI 9 niveau gehaald.

4.2 Instructie op de HSV

Wat is het Instructiegedrag van de leerkrachten?

In hoofdstuk 2 staat de theorie beschreven over de toepassing van de verschillende instructiemodellen en het daarbij behorende instructiegedrag van de leerkrachten. Uit de vragenlijst blijkt dat men dit schooljaar bewuster met de instructie is omgegaan. Ook voor de andere vakken werd het instructiemodel 'directe instructie' geïntroduceerd. In 2008-2009 werd er bijna geen instructie gegeven wat betreft het leesonderwijs. Daar dit echter geheel nieuw voor ons was, heeft het een hele tijd geduurd voordat we het in onze vingers hadden. Op dit moment gaat het al wat soepeler, maar er kan nog steeds veel verbeterd worden. In september 2009 zijn we begonnen met effectieve instructie, 3x per week, aan het Connect- groepje en, 1x per week, aan de rest van de groep. Tijdens mijn gesprek met Kees Vernooij (maart 2010) vertelde hij dat instructie heel belangrijk is, of je nu met een interventieprogramma werkt, zoals Connect of klassikale instructie geeft. Een kind heeft effectieve instructie nodig en het liefst met de gehele klas op hetzelfde moment. Wanneer dat niet mogelijk is moet je aangeven om welke redenen je gaat afwijken. Dit heb ik hoofdstuk 3.5 toegelicht.

Connect – groepje (september – januari)

De eerste maanden hebben we heel intensief met de kinderen in het Connect groepje gewerkt. Het was belangrijk dat we ons de fasen in de verschillende sessies eigen maakten. Dit gold zowel voor de ouders als voor de leerkracht. We hebben er ook bewust voor gekozen dat een ouder zeker 10 weken achter elkaar het groepje 2x per week instructie gaf. Vooral bij de ouders zagen we dat zij het briefje met de verschillende fasen naast zich hadden liggen. We hebben de ouders ook regelmatig laten evalueren. Op deze manier zorgden we ervoor dat de instructie steeds het belangrijkste doel bleef.

Bij het Connectlezen werkten we vooral vanuit het directe instructie model en de leerkracht/ouder had een modelling functie bij het proces. Vooral bij deze kinderen was echter de feedback ook heel belangrijk. We probeerden de feedback steeds op het leesproces van het kind te richten. ('Ik merk dat het lezen van de 2 woorden die je vandaag hebt geoefend in de tekst heel vlot ging' of 'Je hebt vandaag heel goed op de komma's gelet, ik hoorde dat je op die plekken even adem haalde')

De instructie ging in het begin niet altijd even goed. We hadden tijd nodig om het ons eigen te maken. Ook de ouders vonden het af en toe lastig om de modelling rol op zich te nemen. Na een maand of twee merkten we echter een vooruitgang. De ouders werden enthousiast, daar ze merkten dat de kinderen vooruit gingen met het lezen. De eerste sessie werd door de leerkracht in de klas uitgevoerd onder het stillezen. In het begin kostte dit veel tijd om het eigen te maken. De klas moest ook wennen aan het feit dat een groepje in de klas op een andere manier met het lezen bezig was. Ook dit kreeg een plekje en na een maand of twee was ook hier iedereen gewend aan de situatie.

Duolezen:

Terwijl de kinderen van de Connectgroepjes de klas verlieten, kreeg de rest van de klas één keer per week instructie. De instructie werd door de leerkracht gegeven volgens het directe instructiemodel afgewisseld met coöperatieve

werkvormen. Dit onderdeel verliep heel goed. Op het laatst vroegen de kinderen al vanzelf waar ze op moesten letten tijdens het duolezen.

Tijd:

Je hebt veel tijd nodig voor je leesonderwijs, zeker als je effectief instructie wil geven. Als leerkracht heb je een voorbeeldfunctie. De kwaliteiten van leerkrachten zijn een sterke voorspeller voor goede leerlingresultaten. Het uitgangspunt is modelling: ik doe het voor, wij doen het samen, jullie doen het samen en jij doet het zelf. Gaande dit schooljaar hebben we dit steeds meer onder de knie gekregen.

Het was voor beide leerkrachten wennen om op een andere manier les te geven. We hebben ons eerst moeten verdiepen in de theorie.

In april gaan we bij elkaar observeren met behulp van een kijkwijzer. Het helpt wanneer het directe instructiemodel eigen wordt. Je kunt het dan veel makkelijker toepassen. In het begin was het best wennen. We hebben vaak op ons briefje gekeken om na te gaan of we wel alle fasen van het directe instructiemodel gebruikten. We hebben dit schooljaar er bewust voor gekozen om de eerste maanden al onze aandacht te vestigen op de zwakke lezers. Ons belangrijkste doel was deze kinderen naar een hoger niveau te brengen. Om effectieve instructie toe te passen bij het leesonderwijs hebben we dit schooljaar er ook voor gekozen om alle kinderen op één niveau een tekst aan te bieden. De kinderen hadden nog geen instructie op woord-, zin- en tekstniveau gehad, dus alles was nieuw. Voor een aantal kinderen was de tekst qua niveau te moeilijk en voor andere leerlingen waarschijnlijk te makkelijk. Maar het ging ons vooral om de instructie die we boden. Doordat we de tekst volgens het directe instructiemodel aanboden konden alle kinderen de tekst volgen. Met behulp van het coöperatieve model zorgden we ervoor dat ook de sterkere lezers aan hun trekken kwamen. Zij werden een voorbeeld voor de zwakkere lezers.

Instructie:

Volgend schooljaar zorgen we ervoor dat alle kinderen dezelfde aanpak krijgen, namelijk effectieve instructie op woord-, zin- en tekstniveau volgens het directe instructiemodel met coöperatieve werkvormen. Kinderen die minstens één of twee niveaus onder het minimumniveau zitten krijgen daarnaast nog extra instructie in de vorm van interventieprogramma's. We gebruiken hiervoor de tijd van het stillezen. In de vragenlijst kwam naar voren dat we het allemaal belangrijk vinden dat zwakke lezers naast de groepsinstructie nog extra

Gedurende onze leeslessen zullen we de groep meteen in drie groepen indelen, hierbij kijkende naar de toetsgegevens van AVI. We gebruiken hiervoor dezelfde namen als groep 3.

Groep 1: zon

Groep 2: maan

Groep 3: ster

Welke onderdelen van het AVI lezen zijn van belang om mee te nemen in je instructie?

In de leeslessen werken we op drie niveaus, namelijk het woord-, zin- en tekstniveau. We hebben daarvoor de woordcategorieën gebruikt van onze spellingsmethode, Taalactief. Dit werkt heel goed. Het is namelijk niet de bedoeling dat je leesles in een spellingsles verandert. De categorie is al aangeboden tijdens de spellingslessen en nu

wordt het toegepast in een andere setting. De kinderen vonden het leuk om met woorden in een tekst bezig te zijn. Door de aandacht eerst op de woorden te richten ging het in de tekst ook veel beter met deze woorden. Maar we zagen dat sommige kinderen op de andere dagen ook naar de woorden van de behandelde categorie keken. We hingen de woorden die ze vonden op de muur. Dit werkte heel motiverend. Het is daarom belangrijk dat je op de hoogte bent van de leesdoelen van AVI. Ik heb deze als bijlage 6 toegevoegd. Het was soms zoeken naar goede teksten.

De tweede instructie ging op zinniveau. We gebruiken hierbij dezelfde tekst als bij woordniveau. De kinderen zijn dan al vertrouwd met de tekst en kunnen hun aandacht richten op de instructie. Deze instructie was vaak een openbaring voor ons. Terwijl we het vaak hebben over interpunctie, intonatie, leek het nu alsof ze het voor de eerste keer hoorden. Ze waren echt aan het oefenen en hadden er plezier in wanneer ze het doel hadden bereikt. Zeker voor de zwakkere lezers was het belangrijk dat je hier meer aandacht aan besteed. Normaal gesproken zijn ze meer bezig met het decoderen van de tekst en nu moeten ze het ook nog volgens een bepaald doel lezen.

De derde instructie had te maken met de gehele tekst (tekstniveau). Ze zagen nu voor de derde keer de tekst en alles wat ze de vorige twee keer hadden geleerd moesten ze nu toepassen. Daarbij kwam dat er nu een tijdlimiet bij kwam. In het begin dachten we dat de leeszwakke leerlingen dit heel vervelend zouden vinden. Maar na een paar lessen hadden deze kinderen al snel door dat zij net zo veel kans maakten om de tekst binnen de tijd te lezen als de sterke lezer. Het kwam in het begin nog weleens voor dat de sterke lezer veel te snel ging lezen en dat was ook niet goed. Dit was voor de zwakkere lezer een hele overwinning.

Welke leesvormen zet je in?

Tijdens de leesinstructie heb ik gebruik gemaakt van verschillende werkvormen.

Voorlezen: Tijdens de instructie begon ik altijd met het voorlezen van de tekst. Het is belangrijk dat je van tevoren de tekst al goed voorbereid. Je moet erover nadenken welke aspecten je belangrijk vindt om aandacht aan te schenken en dat moet tijdens het voorlezen ook herkenbaar zijn.

Koorlezen: Tijdens de inoefening heb ik veel gebruik gemaakt van koorlezen. Samen lezen we de tekst of de woorden. De zwakke kinderen horen de tekst. Terwijl ze meelesen horen ze wanneer ze een foutje maken. Op deze manier krijgen ze meteen een feedback. Ze worden niet door een ander aangesproken dat ze een fout maken, waardoor ze faalangstig kunnen worden.

Duolezen: Wanneer de kinderen zelfstandig lezen is dit een mooie vorm om in te zetten. Beide kinderen hebben een taal, zoals beschreven staat in 2.4.1.3.

Partnerlezen: Dit gebruikten we vaak bij het lezen van de woorden. Eerst klassikaal en daarna met z'n tweeën. Het is een prettige werkvorm, waarbij de leerlingen taakgericht bezig zijn.

Welk effect heeft effectieve instructie gehad op het leesonderwijs?

Doel:

In hoofdstuk 2.2.1 staat dat het kind het beste tot ontplooiing komt in een veilige omgeving, waarbij de leerkracht de leerlingen ondersteunt en motiveert. Goede instructievaardigheden zijn echter cruciaal. Uit de vragenlijst, zie bijlage 7. Het is belangrijk om een hoog doel na te streven. Een vierde deel van de leerlingen die het basisonderwijs verlaten

komt met technisch lezen niet verder dan het niveau van groep 6. Leraren in het basisonderwijs moeten het technisch lezen verbeteren, vindt de Onderwijsinspectie (2007). In ons schoolplan en zorgplan stonden de streefdoelen per groep niet duidelijk beschreven. Wel vonden we belangrijk dat een kind in groep 4 met AVI 2 moet beheersen. Op dit niveau kan het kind ook het lesprogramma goed volgen.

Uit gesprekken met de leerkrachten van de onderbouw blijkt dat het echter nog vaak voorkomt dat de kinderen met een AVI 1 of zelfs nog lager binnenkomen. Dit geeft veel frustratie bij de leerkrachten. In de vragenlijst geven de leerkrachten echter wel aan dat we op de hoogte zijn van de leesontwikkeling van de leerlingen, zodat we ons programma er op kunnen aanpassen. Er is echter geen duidelijk programma en ook geen leesbeleid op school.

Tijdens de congressen ben ik naar workshops van Ad Kappen en Kees Vernooij geweest. Beiden gaven aan dat het belangrijk is om hoge doelen te stellen. Je werkt dan namelijk ergens naar toe. Wanneer je alleen naar de je zorgleerlingen in je klas kijkt zul je merken dat je je doelen steeds lager legt. We hebben meteen in het begin van het schooljaar naar de doelen gekeken, die we wilden bereiken. Namelijk AVI 5 Beheersing/AVI 6 Instructie. Nu is het aan de leerkracht om dit doel te bereiken!

Aanpak:

Samen met de kinderen heb ik naar de doelen van het lezen bekeken. We hebben samen een lijst gemaakt van activiteiten waaruit we kunnen kiezen wanneer we ons doel hebben bereikt. Het is belangrijk om hoge doelen te stellen, maar het is ook belangrijk om kinderen hierop een feedback te geven. De kinderen zijn gemotiveerd wat ze willen allemaal het doel bereiken. Ik heb met de kinderen afgesproken dat degene die het doel al hebben bereikt een ander doel erbij krijgen. Aan het einde van het school kunnen deze kinderen mooi op tempo, in de juiste intonatie lettend op de interpunctie lezen. Na elke meting hebben we gekeken hoe ver we zijn met ons doel.

4.3 Analyse van de vragenlijst

Ik heb de leerkrachten in het schooljaar 2008-2009 in april een vragenlijst laten invullen. Een jaar later hebben ze de vragenlijst nogmaals ingevuld. Ik heb de lijst gegeven aan de leerkracht van groep 4 (1x) groep 5 (2x) en de leescoördinatoren (groep 7 en groep 4). De leerkracht van groep 6 heeft alleen de lijst van 2009-2010 ingevuld.

Instructie:

2008-2009:

Men is er niet helemaal zeker van of slechte instructie leidt tot een toename van verschillen tussen leerlingen. Men twijfelt of de leesresultaten met de instructie van de leerkracht te maken heeft. Er wordt geen positieve feedback gegeven tijdens het leesonderwijs. De mening is verdeeld wanneer het gaat over het feit dat zwakke leerlingen profiteren van groepsinstructie. De meningen zijn ook verspreid wanneer het gaat over extra instructie voor de zwakke lezers buiten de klas. Er wordt geen instructie gegeven op woord-, zin- en tekstniveau. Men geeft ook geen 3x in de week leesinstructie. Het directe instructiemodel wordt niet ingezet evenmin de coöperatieve werkvormen.

2009-2010:

Instructie is belangrijk. Iedereen onderstreept de stelling dat slechte of geen instructie leidt tot een toename van verschillen tussen leerlingen. De resultaten van de leerlingen zijn het gevolg van de instructie van de leerkracht. Leerkrachten geven nu ook vaker een positieve feedback tijdens het lezen. De zwakke lezer profiteert meer van de groepsinstructie. Herhaling is een belangrijk onderdeel van de aanpak van zwakke lezers. Leerkrachten geven meer instructie op woord-, zin- en tekstniveau. Ze geven nu 3x in de week een leesinstructie, daarbij maken ze gebruik van coöperatieve werkvormen. De coöperatieve werkvorm 'denken-delen-uitwisselen' wordt steeds meer toegepast. De leerkrachten zeggen dat de leerlingen vooruit gaan nu ze meer instructie geven. Ze geven aan dat de meeste leesproblemen toe te schrijven zijn aan 'instructiefactoren'. Verlengde instructie hoort in elke leesles.

Methode:

2008-2009:

Je hebt een methode nodig om goed leesonderwijs te geven. De mening is verspreid over het rendement van het niveaulezen. Men vindt het belangrijk dat leerlingen elke dag 15 minuten op een vast moment stillezen. Dit is belangrijk voor de ontwikkeling van een goede leesvaardigheid.

2009-2010:

Nadat we gewerkt hebben volgens de instructie op woord-, zin- en tekstniveau geeft de meerderheid nu aan dat een leesmethode niet noodzakelijk is. Niveaulezen is geen geschikte werkvorm om tegemoet te komen aan de verschillen in leesontwikkeling. Men vindt het belangrijk dat de kinderen 15 minuten per dag stillezen. Men is er niet zo zeker van dat het doel van stillezen, namelijk de ontwikkeling van een goede leesvaardigheid.

Doelen:

2008-2009:

Er worden geen heldere ambitieuze doelen gesteld. Het onderwijs wordt aangepast aan de zwakke leerling. Men twijfelt of er wel voldoende rekening houden met de verschillen in leesontwikkeling van de leerlingen onderling.

2009-2010:

Er wordt nu veel meer uitgegaan van heldere ambitieuze doelen. Leerkrachten delen deze doelen ook met de leerlingen. Men weet op dit moment niet zeker hoe om te gaan met de zwakke lezer. De meningen zijn verdeeld wanneer het gaat over de aanpassing van onderwijs aan de zwakke lezer.

Kwaliteit:

2008-2009:

Men vindt dat er geen aandacht is voor de kwaliteit van het leesonderwijs. Er wordt geen efficiënt en effectief leesonderwijs gegeven. De leerlingen profiteren niet allemaal van het leesonderwijs. Men twijfelt of leerkrachten wel over voldoende kennis beschikt om effectief leesonderwijs te kunnen geven. Men vindt dat men te weinig of niet ondersteund wordt door de leescoördinator.

2009-2010:

Er wordt al meer aandacht besteed aan de kwaliteit van het leesonderwijs, maar men vindt het nog niet voldoende. Er wordt al meer efficiënt en effectief leesonderwijs gegeven. Men vindt ook dat leerlingen meer profiteren van het leesonderwijs dan het jaar ervoor. Zwakke lezers worden vroegtijdig gesignaleert en de leerkracht kan hier steeds sneller op reageren. Men voelt zich gesteund door de leescoördinator.

Overeenkomsten:

Op beide momenten vindt men dat zwakke lezers naast de groepsinstructie ook nog extra instructie nodig hebben. Men heeft ook beide keren aan dat leesproblemen niets te maken heeft met ras, intelligentie, etniciteit of gezinsachtergrond. De leerkrachten weten precies welk niveau de leerlingen moeten beheersen aan het einde van het schooljaar.

De mening is verspreid over het punt of de schoolleiding zichtbaar moet zijn voor goed leesonderwijs.

Ouderparticipatie: Men vindt dat ouders in kleine groepjes volgens een vaste structuur instructie kunnen geven. Men vindt het belangrijk om ouders te betrekken bij het leesonderwijs.

4.4 Overtuigingen:

Wat is het effect op de leesresultaten van de leerlingen wanneer ik effectieve instructie geef volgens een instructiemodel?

In tabel 7 kun je zien dat de kinderen zijn wel vooruitgegaan, maar we hebben nog niet ons doel (85%) bereikt. Ze hebben 8 maanden instructie gekregen. We hebben nog de komende maanden om te kijken waar de leerlingen uiteindelijk zullen uitkomen.

	Streefdoel	Doel bereikt ≥ 85% van de Iln	Doel niet bereikt
Start schooljaar	AVI 2 Beheersing	9 leerlingen → 56,25 %	7 leerlingen → 43,75 %
	AVI 3 Instructie	9 leerlingen → 56,25 %	7 leerlingen → 43,75 %
Na vier/vijf maanden	AVI 3 Beheersing	14 leerlingen → 77,78 %	4 leerlingen → 22,22 %
	AVI 4 Instructie	14 leerlingen → 77,78 %	4 leerlingen → 22,22 %
Na acht maanden	AVI 4 Beheersing	13 leerlingen → 72,22 %	5 leerlingen → 27,78 %
	AVI 5 Instructie	14 leerlingen → 77,78 %	4 leerlingen → 22,22 %

Tabel 7: Is het doel van 85% bereikt?

Monitoring:

Aan de hand van een datamuur hebben we de groep goed in de gaten houden. Vanuit deze gegevens worden de leerlingen ingedeeld in de groepen 'zon', 'maan' of 'ster'. Dit schooljaar hebben we er al gebruik van gemaakt. Na elke meting hebben we de kinderen weer ingedeeld in de betreffende groep, zodat we bij de andere vakken hier ook gebruik van kunnen maken.

Zijn de leesresultaten in groep 4 door de effectieve instructie en de verschillende werkvormen verbeterd ten opzichte van voorgaande jaren?

Wanneer je naar de uitslag kijkt van de vragenlijst 2009-2010 bemerk je dat de leerkrachten aangeven dat de opbrengsten van effectieve instructie merkbaar is. Ook uit de data van de AVI toetsen is het af te lezen. Een vergelijking met voorgaande jaren maakt het een beetje lastig. Wanneer je kijkt naar figuur 6, op bladzijde 37, dan lees dat op dit moment nog veel kinderen onder het niveau zitten. Maar ook nu wordt het lastig om het echt te vergelijken met voorgaande jaren, daar de omstandigheden en de groep niet hetzelfde zijn.

De werkvormen 'Connect Vloeiend Lezen' en 'Duolezen' zijn een enorme verbetering vergeleken met niveaulezen. De kinderen zijn taakgericht bezig. De kinderen lezen nu bijna de volledige 20 minuten. Je ziet ze niet onderuithangen of rondkijken.

5. Conclusie

Ik ben dit onderzoek begonnen met de volgende probleemstelling:

Ik doe theoretisch onderzoek naar de inhoud en kwaliteit van effectieve instructie tijdens het technisch voortgezet lezen in groep 4, omdat ik wil weten of de inhoud en kwaliteit van effectieve instructie rechtstreeks effect hebben op de leesresultaten van de leerlingen.

Na mijn onderzoek kan ik dit zeker bevestigen. Instructie is zelfs cruciaal voor alle lezers. Met behulp van gerichte instructie bij het interventieprogramma 'Connect Vloeiend Lezen' zijn de kinderen beter gaan lezen. Het was belangrijk dat ze dit naast het gewone leesonderwijs krijgen. Dit was echter moeilijk te realiseren. In januari heb ik anderhalf uur extra tijd vrijgemaakt om mijn veranderingstraject deel 2 uit te voeren. Aan de resultaten uit hoofdstuk 4.1 kun je concluderen dat de leerlingen goed vooruit zijn gegaan. De vier leerlingen die op dit moment het doel nog niet hebben bereikt zijn onze risicolezers en zullen de komende jaren extra tijd en instructie nodig hebben, naast de groepsinstructie op woord-, zin- en tekstniveau.

Naar aanleiding van het onderzoek heb ik nog een aantal aanbevelingen waar ik volgend schooljaar mee aan de slag wil, zodat het leesonderwijs een plek krijgt binnen ons onderwijs en de effectieve instructie voor leesonderwijs geïmplementeerd kan worden.

Aanbeveling:

Streefdoel:

Dit schooljaar hebben we in ons zorgplan beschreven wel niveau elke groep moet halen:

Groep 3: Elk kind beheerst minimaal AVI 2

Groep 4: Elk kind beheerst minimaal AVI 5

Groep 5: Elk kind beheerst minimaal AVI 9

Einde basisschool: risicolezers beheersen AVI 9

Elk jaar wordt elk kind, dat AVI 9 heeft gehaald, getoetst om te kijken of hij nog steeds voldoet aan de eisen van dit niveau.

Aanbeveling:

Tijd:

Volgend schooljaar gaan we het leesonderwijs plannen in ons rooster op de volgende manier. We hebben hierbij gebruik gemaakt van de gegevens van het leesverbeterplan uit Enschede van Ad Kappen:

Groep	Voortgezet lezen / begrijpend lezen	Stil lezen
Groep 4 en 5	± 150-180 minuten per week voortgezet technisch lezen en geleidelijke opbouw	± 60 minuten per week stillezen

	begrijpend lezen	(voor de risicolezers→ interventieprogramma
Groep 6, 7 en 8	± 150 minuten per week Vlot technisch lezen onderhouden en begrijpend lezen	± 60 minuten per week stillezen (voor de risicolezers→ interventieprogramma

Tabel 7: Geplande tijd voor het leesonderwijs vanaf groep 4

Aanbeveling:

Instructie:

Volgend schooljaar zorgen we ervoor dat alle kinderen dezelfde aanpak krijgen, namelijk effectieve instructie op woord-, zin- en tekstniveau volgens het directe instructiemodel met coöperatieve werkvormen, zie bijlage 8. Kinderen die minstens één of twee niveaus onder het minimumniveau zitten krijgen daarnaast nog extra instructie in de vorm van interventieprogramma's, zie tabel 7. We gebruiken hiervoor de tijd van het stillezen. In de vragenlijst kwam naar voren dat we het allemaal belangrijk vinden dat zwakke lezers naast de groepsinstructie nog extra tijd en instructie krijgen met behulp van een interventieprogramma.

Gedurende onze leeslessen zullen we de groep meteen in drie groepen indelen, hierbij kijkend naar de toetsgegevens van AVI. We gebruiken hiervoor dezelfde namen als groep 3 bij 'Veilig Leren Lezen'.

- zon → instructie onafhankelijk
- maan → instructie gevoelig
- ster → instructieafhankelijk

De instructie ziet er dan als volgt uit:

<i>Dagelijkse terugblik: - De gehele groep.</i> Lesdoel aangeven. Actualiseren van de voorkennis.	
<i>Presentatie: - De gehele groep.</i> De leerkracht laat hardopdenkend zien wat de leerling moet gaan doen.	
<i>Zelfstandige verwerking: - Zon</i> De leerling past zelf de vaardigheid of strategie toe	<i>Begeleide (in)oefening: - Maan en ster</i> De leerkracht gaat het samen met de leerlingen inoefenen.
<i>Zelfstandige verwerking: - Maan</i> De leerling past zelf de vaardigheid of strategie toe	<i>Verlengde instructie: Ster</i> Herhaling van de instructie en begeleide inoefening en daarna een korte zelfstandige verwerking. directe feedback.
<i>Feedback: - De gehele groep</i>	

Verschillen en overeenkomsten
<i>Evaluatie: - De gehele groep.</i> Is het doel bereikt?

Tabel 8: Instructiemodel voor het leesonderwijs

Aanbeveling:

Datamuur:

Naast hoge doelen stellen, instructie en extra tijd is het belangrijk dat de leerkracht de leerlingen goed in de gaten houdt. Dit kan heel goed aan de hand van een datamuur. Op deze manier zullen de leerlingen profijt hebben van de effectieve instructie die gegeven wordt tijdens het leesonderwijs. De zwakke lezers en risicolezers zullen we het beste eruit halen door de gerichte instructie en extra tijd.

	Zon Instructie onafhankelijk	Maan Instructie gevoelig	Ster Instructieafhankelijk
Periode 1 september - december	≥AVI 3B/4I DMT A-B	>AVI 2B/3I DMT C	<AVI 2B/3I DMT D-E
Periode 2 januari – maart	≥AVI 4B/5I DMT A-B	>AVI 3B/4I DMT C	<AVI 3B/4I DMT D-E
Periode 3 april - juni	≥AVI 5B/6I DMT A-B	>AVI 4B/5I DMT C	<AVI 4B/5I DMT D-E
Namen van de leerlingen Periode 1			
Namen van de leerlingen Periode 2			
Namen van de leerlingen Periode 3			

Tabel 9: Datamuur AVI en DMT

Uiteindelijk mag ik concluderen dat de inhoud en kwaliteit van effectieve instructie tijdens technisch voortgezet lezen rechtstreeks effect hebben op de leesresultaten van de leerlingen.

6. Nawoord

Ik heb met veel plezier aan dit onderzoek gewerkt. De leerlingen in groep 4 zijn dit schooljaar beter gaan lezen door de effectieve instructie tijdens het leesonderwijs. De instructie en de modellingsrol van de leerkracht staan centraal en daar moet je je bewust van zijn.

Graag zou ik mijn dank willen betuigen aan iedereen die mij heeft bijgestaan in deze periode.

Op de eerste plaats wil ik Ad Kappen bedanken voor de inspiratie. Gedurende zijn workshop kreeg ik zoveel energie dat ik meteen aan het werk wilde. Ik wil Kees Vernooy bedanken voor zijn adviezen. Hierdoor verdween mijn laatste twijfel betreffende het interventieprogramma 'Connect Vloeiend Lezen' en effectieve instructie.

Daarnaast wil ik mijn intervisor Hanneke Timmer –van de Vosse bedanken voor haar begeleiding en voor de tijd die ze heeft gestoken in het lezen van mijn onderzoek en het geven van adviezen.

De kinderen die dit schooljaar samen met mij aan het leesonderzoek hebben gewerkt wil ik bedanken voor hun inzet. Zonder hun medewerking was de praktische uitwerking niet mogelijk geweest.

Als laatste wil ik mijn team bedanken voor hun geduld. In het bijzonder Fred Behrens, hij stond altijd klaar om mijn teksten door te lezen.

Literatuurlijst

Literatuur:

- Ton Kallenberg, e.a., (2007). *Ontwikkeling door onderzoek*. Utrecht/Zuthphen: ThiemeMeulenhoff
- Drs. Y. Leenders, e.a., (1993). *Effectieve instructie. Leren onderwijzen met behulp van het directe-instructiemodel*. Hoevelaken: CPS
- Drs. Y. Leenders, e.a., (2007). *Effectieve instructie. Leren lesgeven met het activerende directe instructiemodel*. Amersfoort: CPS
- A. van der Leij, (2003). *Leesproblemen en dyslexie, beschrijving, verklaring en aanpak*. Rotterdam: Lemniscaat
- Anneke Smits en Tom Braams, (2008). *Dyslectische kinderen leren lezen. Individuele, groepsgewijze en klasikale werkvormen voor behandeling van leesproblemen*. Amsterdam: Uitgeverij Boom
- A.J.C. Struiksmā, e.a., (1997). *Diagnostiek van technisch lezen en aanvankelijk spelle*. Amsterdam: VU Uitgeverij
- Dr. Kees Vernooy, (2005). *Elke lezer een competente lezer! Effectief omgaan met verschillen in het leesonderwijs. Wat werkt?* Amersfoort: CPS
- Joep M.C.G. van Vugt, (2008). *Coöperatief leren binnen adaptief onderwijs*. Baarn: HBUitgevers
- Dyslectische kinderen leren lezen' door A. Smits en T. Braams (2005)

Artikelen:

- Kwaliteitskaarten opbrengstgericht werken, A. Kappen, Steunpunt Onderwijszorg Enschede, 11 februari 2010
- Kees Vernooy (2002): Elk kind een lezer. *Jeugd in school en wereld*, 2002/09
- Kees Vernooy, *Goed lesgeven doet er toe voor zwakke lezers*.
- Kees Vernooy, (2007). De meeste leesproblemen zijn kwaliteitsproblemen. Blz. 85-99. Uit: *Praktijkids voor de basisschool*.

Internet:

www.spoe.nl

<http://www.spoe.nl/leesverbeterplan+enschede/technisch+lezen.ait>

<http://www.spoe.nl/leesverbeterplan+enschede/datamuur.ait>

www.masterplandyslexie.nl

http://www.masterplandyslexie.nl/ExpertiseCentrumNederlands_C01/Default.asp?CustID=623&ComID=133&ModID=956&ItemID=0&SessionID=-1&bottest=

www.malmberg.nl

http://www.malmberg.nl/bao/methodes/Methodes/Lekker_Lezen/proeflessen.aspx#0

www.nieuwsbegrip.nl

<http://www.nieuwsbegrip.nl/nieuwsbegrip.htm>

www.leestrainer.nl

<http://leestrainer.nl/Technisch%20lezen/index.htm>

Bijlage 1: Lees instructie op woord-, zin- en tekstniveau

Datum	Doel	Tekst	Ervaring
September – januari Interventieprogramma 'Connect Vloeiend Lezen'	Kinderen naar een hoger AVI brengen	Teksten uit het archief van www.nieuwsbegrip.nl	De teksten spraken de kinderen aan. De sessies waren duidelijk te volgen.
September – januari 'Duolezen'	Woordniveau: de spellingcategorie die uitviel tijdens de toetsen werd gekozen. Zinsniveau: - interpunctie - intonatie	De kinderen lezen in AVI boekjes op hun hoogste instructie-niveau .	We hebben het eerst klassikaal gedaan. Één zin op het bord en dit uitgesproken als zijnde een - zin met een punt - zin met een ! - zin met een ? Kinderen overdrijven al gauw een vraagteken.
Januari – april Interventieprogramma 'Connect Vloeiend Lezen'	Tekstniveau: Tempo en correct lezen	Teksten uit het archief van www.nieuwsbegrip.nl	We pakken nu ook de actuele teksten.
Januari – april 'Duolezen'	Woordniveau: de spellingcategorie die uitviel tijdens de toetsen werd gekozen. Zinsniveau: - interpunctie - intonatie	De kinderen lezen in AVI boekjes op hun hoogste instructieniveau.	Bij leestrainer heb je mooie rijen met allerlei woorden. De tekst die erbij staat is hier dan ook speciaal voor gekozen. Soms is de tekst niet op het juiste niveau.
Januari – april Klassikale instructie (3x) volgens het directe instructie model met coöperatieve werkvormen	Per week één tekst: Woordniveau: -de spellingcategorie die uitviel tijdens de toetsen werd geko- zen. Zinniveau: -interpunctie -intonatie -dialogen Tekstniveau: -gedichten voordragen -vlot en nauwkeurig lezen	Uit: www.leestrainer.nl 'Lekker Lezen' lees - boekjes van Malmberg	De kinderen vinden het geen bezwaar dat ze de tekst drie keer per week aangeboden krijgen. De verhalen uit de boekjes 'Lekker Lezen' zijn heel geschikt. Je moet echter dan even goed zoeken naar een tekst met een bepaalde categorie.

Bijlage 2: AVI niveau - eind groep 3 2008-2009 (nulmeting)

Naam	AVI (tijd en fouten) Beheersingsniveau(B) Instructieniveau(I) Frustratieniveau (F)
1	AVI 0 B AVI 1F → Tijd 2.35 / 5ft
2	AVI 4 B →Tijd 1.38 / 1 ft AVI 5 I → Tijd 1.56 / 2 ft
3	AVI 1 B → Tijd 1.26 / 4 ft AVI 2 I → Tijd 1.53 / 1 ft
4	AVI 4B → Tijd 1.35 / 2 ft AVI 5 F → Tijd 1.58 / 2 ft
5	AVI 5B → Tijd 1.28 / 2 ft AVI 6 I → Tijd 1.25 / 2 ft
6	AVI 7B → Tijd 1.47 / 0 ft AVI 8 F → Tijd 2.12 / 0 ft
7	AVI 1B → Tijd 1.38 / 1 ft AVI 2 I → Tijd 2.16 / 3 ft
8	Zit nog niet op de HSV
9	AVI 0 B AVI 1 I → Tijd 2.02 / 2 ft
10	AVI 4B → Tijd 1.23 / 2 ft AVI 5 I → Tijd 1.39 / 4 ft
11	AVI 0 B AVI 1 I → Tijd 2.04 / 0 ft
12	AVI 2B → Tijd 1.13 / 2 ft AVI 3 I → Tijd 1.51 / 1 ft
13	AVI 4B → Tijd 1.40 / 0 ft

	AVI 5 I → Tijd 1.42 / 2 ft
14	AVI 1B → Tijd 1.38 / 0 ft AVI 2 I → Tijd 1.48 / 0 ft
15	AVI 0 B → AVI 2 I → Tijd 1.56 / 5 ft
16	AVI 6 B → Tijd 1.18 / 1 ft AVI 7 I → Tijd 1.51 / 3ft
17	AVI 6 B → Tijd 1.13 / 0 ft AVI 7 I → Tijd 1.55 / 4 ft
18	Zat nog niet op de HSV

Bijlage 3: eerste meeting: januari 2010

Doel: AVI 4 Beheersingniveau / AVI 5 Instructieniveau

Naam	AVI (tijd en fouten) Beheersingniveau(B) Instructieniveau(I) Frustratieniveau (F) Nulmeting	AVI (tijd en fouten) Beheersingniveau(B) Instructieniveau(I) Frustratie(F) Eerste meting	Vooruitgang Beheersingniveau (B) Instructieniveau (I)
1	AVI 0 B AVI 1F → Tijd 2.35 / 5ft	AVI 1 B → Tijd 1.33 / 2 ft AVI 2 I → Tijd 2.15 / 2 ft AVI 3 F → Tijd 3.17 / 5ft	B → +1 I → +2
2	AVI 4 B → Tijd 1.38 / 1 ft AVI 5 I → Tijd 1.56 / 2 ft	AVI 6 I → Tijd 1.20 / 4 ft AVI 7 F → Tijd 2.10 / 2 ft	B → +0 I → +1
3	AVI 1 B → Tijd 1.26 / 4 ft AVI 2 I → Tijd 1.53 / 1 ft	AVI 4 B → Tijd 1.42 / 3 ft AVI 5 F → Tijd 1.54 / 6 ft	B → +3 I → +2
4	AVI 4B → Tijd 1.35 / 2 ft AVI 5 F → Tijd 1.58 / 2 ft	AVI 5 B → Tijd 1.33 / 0 ft AVI 6 I → Tijd 1.30 / 0 ft AVI 7 F → Tijd 2.21 / 5 ft	B → +1 I → +1
5	AVI 5B → Tijd 1.28 / 2 ft AVI 6 I → Tijd 1.25 / 2 ft	 AVI 7 F → Tijd 2.09 / 2 ft	B → +0 I → +0
6	AVI 7B → Tijd 1.47 / 0 ft AVI 8 F → Tijd 2.12 / 0 ft	AVI 9 B → Tijd 1.39 / 4 ft Klaar !	B → +2 I → +2 Klaar !
7	AVI 1B → Tijd 1.38 / 1 ft AVI 2 I → Tijd 2.16 / 3 ft	AVI 2 B → Tijd 1.40 / 3 ft AVI 3 I → Tijd 2.15 / 6 ft	B → +1 I → +1
8	Zit nog niet op de HSV	AVI 5 B → Tijd 1.35 / 0 ft AVI 6 I → Tijd 1.22 / 3 ft	B → ? I → ?
9	AVI 0 B AVI 1 I → Tijd 2.02 / 2 ft	AVI 1 B → Tijd 1.35 / 3 ft AVI 2 F → Tijd 1.52 / 7 ft	B → +1 I → +0
10.	AVI 4B → Tijd 1.23 / 2 ft AVI 5 I → Tijd 1.39 / 4 ft	AVI 9 B → Tijd 1.28 / 1 ft Klaar !	B → +5 I → +4 Klaar !
11	AVI 0 B	AVI 1 B → Tijd 1.44 / 2 ft AVI 2 I	B → +1

	AVI 1 I → Tijd 2.04 / 0 ft	→ Tijd 2.15 / 4 ft	I → + 1
12	AVI 2B → Tijd 1.13 / 2 ft AVI 3 I → Tijd 1.51 / 1 ft	AVI 3 B → Tijd 1.37 / 4 ft AVI 4 I → Tijd 2.04 / 1 ft AVI 5 F → Tijd 1.58 / 1	B → + 1 I → + 1
13	AVI 4B → Tijd 1.40 / 0 ft AVI 5 I → Tijd 1.42 / 2 ft	AVI 6 F → Tijd 1.36 / 1 ft	B → + 0 I → + 0
14	AVI 1B → Tijd 1.38 / 0 ft AVI 2 I → Tijd 1.48 / 0 ft	AVI 3 B → Tijd 1.24 / 2 ft AVI 4 I → Tijd 1.51 / 1 ft	B → + 2 I → + 2
15	AVI 0 B → AVI 2 I → Tijd 1.56 / 5 ft	AVI 1 B → Tijd AVI 3 F → Tijd 2.45 / 5 ft	B → + 1 I → + 0
16	AVI 6 B → Tijd 1.18 / 1 ft AVI 7 I → Tijd 1.51 / 3ft	AVI 8 B → Tijd 1.30 / 5 ft AVI 9 F → Tijd 1.36 / 6 ft	B → + 2 I → + 1
17	AVI 6 B → Tijd 1.13 / 0 ft AVI 7 I → Tijd 1.55 / 4 ft	AVI 8 F → Tijd 2.11 / 0 ft	B → + 0 I → + 0
18	Zat nog niet op de HSV	AVI 7 B → Tijd 1.33 / 3 ft AVI 9 I → Tijd 1.47 / 4 ft	B → ? I → ?

Bijlage 4: Tweede meting: april 2010

Doel: AVI 4 Beheersingniveau / AVI 5 Instructieniveau

Naam	AVI (tijd en fouten) Beheersingniveau(B) Instructieniveau(I) Frustratie(F) Eerste meting	AVI (tijd en fouten) Beheersingniveau(B) Instructieniveau(I) Frustratie(F) Tweede meting	Vooruitgang Beheersingniveau Instructieniveau
1	AVI 1 B → Tijd 1.33 / 2 ft AVI 2 I → Tijd 2.15 / 2 ft AVI 3 F → Tijd 3.17 / 5ft	AVI 3B → Tijd 2.09 / 8 * AVI 5 I → Tijd 2.42 / 1* AVI 6 F → Tijd 2.32 / 1* * aangepaste normering (dyslexie)	B→ + 2 I → + 3
2	AVI 6 I → Tijd 1.20 / 4 ft AVI 7 F →Tijd 2.10 / 2 ft	AVI 9 B → Tijd 1.40 / 4	B→ + 5 I → + 3 Klaar!
3	AVI 4 B → Tijd 1.42 / 3 ft AVI 5 F → Tijd 1.54 / 6 ft	AVI 6 I → Tijd 1.35 / 3 AVI 7 F → Tijd 2.48 / 7	B→ + 0 I → + 2
4	AVI 5 B → Tijd 1.33 / 0 ft AVI 6 I → Tijd 1.30 / 0 ft AVI 7 F → Tijd 2.21 / 5 ft	AVI 8 B → Tijd 1.25 / 2 AVI 9 F → Tijd 2.07 / 3	B→ + 3 I → + 2
5	AVI 7 F → Tijd 2.09 / 2 ft	AVI 8 B → Tijd 1.21 / 1 AVI 9 F → Tijd 1.56 / 5 ft	B→ + 3 I → + 2
6	AVI 9 B → Tijd 1.39 / 4 ft Klaar !	B→ + 2 Klaar !	
7	AVI 2 B → Tijd 1.40 / 3 ft AVI 3 I → Tijd 2.15 / 6 ft	AVI 4 I → Tijd 1.45 / 2 AVI 5 F → Tijd 1.55 / 6	B→ + 1 I → + 1
8	AVI 5 B → Tijd 1.35 / 0 ft AVI 6 I → Tijd 1.22 / 3 ft	AVI 8 B → Tijd 1.25 / 1 ft AVI 9 I → Tijd 1.48 / 2 ft	B→ + 3 I → + 1
9	AVI 1 B → Tijd 1.35 / 3 ft AVI 2 F → Tijd 1.52 / 7 ft	AVI 3 B → Tijd 1.37 / 3 ft AVI 4 F→ Tijd 2.25 / 2 ft	B→ + 2 I → + 2
10	AVI 9 B → Tijd 1.28 / 1 ft Klaar !	B→ + 5 Klaar !	
11	AVI 1 B → Tijd 1.44 / 2 ft AVI 2 I → Tijd 2.15 / 4 ft	AVI 2 I → Tijd 2.02 / 5 ft	B→ + 0 I → + 0

		AVI 3 F → Tijd 2.56 / 4 ft	
12	AVI 3 B → Tijd 1.37 / 4 ft AVI 4 I → Tijd 2.04 / 1 ft AVI 5 F → Tijd 1.58 / 1	AVI 6 B → Tijd 1.20 / 2ft AVI 7 F → Tijd 2.18 / 0 ft	B → + 3 I → + 2
13	 AVI 6 F → Tijd 1.36 / 1 ft	AVI 5 B → Tijd 1.26 / 2 ft AVI 7 F → Tijd 2.20 / 3 ft	B → + 1 I → + 1
14	AVI 3 B → Tijd 1.24 / 2 ft AVI 4 I → Tijd 1.51 / 1 ft	AVI 4 B → Tijd 1.34 / 3 ft AVI 6 I → Tijd 1.29 / 1ft AVI 7 F → Tijd 2.21 / 5 ft	B → + 1 I → + 2
15	 AVI 3 F → Tijd 2.45 / 5 ft	AVI 3 B → Tijd 1.40 / 3 ft AVI 3 I → Tijd AVI 4 F → Tijd 2.12 / 7 ft	B → + 2 I → + 1
16	AVI 8 B → Tijd 1.30 / 5 ft AVI 9 F → Tijd 1.36 / 6 ft	AVI 9 B → Tijd 1.35 / 4	B → + 1 I → + 1 Klaar !
17	 AVI 8 F → Tijd 2.11 / 0 ft	AVI 7 B → Tijd 1.30 / 1 ft AVI 8 I → Tijd 1.48 / 4 ft	B → + 1 I → + 1
18	AVI 7 B → Tijd 1.33 / 3 ft AVI 9 I → Tijd 1.47 / 4 ft	AVI 9 B → Tijd 1.45 / 4 ft	B → + 2 I → + 0 Klaar !

Bijlage 5: Connect Vloeiend Lezen.

De richtlijnen heb ik overgenomen uit het draaiboek voor leerkrachten. Dit is ontwikkeld in het kader van het Masterplan Dyslexie en sluit aan op het boek 'Dyslectische kinderen leren lezen' door A. Smits en T. Braams (2005)

Het programma

Inhoud van Connect Vloeiend Lezen

Connect Vloeiend Lezen is een gestructureerd programma waarbij in elke sessie een aantal fasen wordt doorlopen. In één week wordt gedurende drie sessies met dezelfde tekst gewerkt. De inhoud van een sessie is wisselend; er is een verschil in de fasen die doorlopen worden in de eerste, tweede en derde sessie. De inhoud van de sessies binnen een week ziet er als volgt uit:

Sessie 1:

Fase 1: Oriëntatie
 Fase 2: Voorlezen en interactie
 Fase 3: Simultaan lezen ('koor lezen')
 Fase 4: Woorden schrijven en lezen
 Fase 5: Duo lezen
 Afsluiting

Sessie 2:

Fase 2: Voorlezen
 Fase 3: Simultaan lezen ('koor lezen')
 Fase 4: Woorden schrijven en lezen
 Fase 5: Duo lezen
 Afsluiting

Sessie 3:

Fase 2: Voorlezen
 Fase 4: Woorden schrijven en lezen
 Fase 5: Duo lezen
 Fase 6: Fluister Lezen
 Afsluiting

In iedere sessie worden alle voorgeschreven fasen in de juiste volgorde doorlopen. De inhoud van de verschillende fasen wordt verder in de tekst beschreven. Voor elke sessie is een aparte programma-uitwerking opgesteld. Aangeraden wordt bij de uitvoer van Connect Vloeiend Lezen de programma-uitwerking voor de desbetreffende sessie erbij te houden. Het is belangrijk in elke sessie de structuur van het programma volledig te volgen.

Connect Vloeiend Lezen

Sessie 1

Fase 1: Oriëntatie

- ✓ De leerkracht oriënteert zich samen met de leerlingen op de tekst die gelezen gaat worden. Doe dit aan de hand van de titel van het boek, de plaatjes en d.m.v. het doen van voorspellingen over het verhaal.

Fase 2: Voorlezen en interactie

- ✓ De leerkracht leest de tekst hardop en vloeiend voor. Er is uitgebreide interactie tijdens het lezen. De leerkracht praat met de leerlingen op een enthousiaste manier over de tekst, vat kort samen en toetst voorspellingen. Hierbij gebruikt de leerkracht de techniek van hardop denken en vragen stellen. Ook noemt de leerkracht nog wat van de moeilijk te lezen woorden. Dit vergemakkelijkt het lezen dat hierna volgt.

Fase 3: Simultaan lezen ("koor lezen")

- ✓ De leerkracht en leerlingen lezen hetzelfde stuk gelijktijdig hardop voor. De leerkracht leest in een langzaam-normaal tempo, met normale intonatie, niet te luid of te snel, zodat de leerlingen ook werkelijk actief meelesen. De leerlingen wijzen bij met een bijwijskaartje. De leerkracht kijkt regelmatig naar de leerlingen om te controleren of zij de tekst met het bijwijskaartje goed volgen.

Fase 4: Woorden schrijven en lezen

- ✓ De leerlingen kiezen ieder twee woorden uit de tekst die zij willen oefenen. De leerkracht schrijft elk woord op een apart woordkaartje. De leerkracht dicteert de woordkaarten één voor één en de leerlingen schrijven de woorden gelijktijdig op het transparante schrijfbordje. Hierbij spreken ze gelijktijdig de klanken van de woorden uit. Bij lastige woorden kan de leerkracht eventueel de eerste letter of een deel van het woord als hulpmiddel laten zien.
- ✓ Vervolgens bedenken de leerlingen bij elk geschreven woord (op volgorde) een zin.
- ✓ De leerlingen lezen de woorden hierna in dezelfde volgorde. Dit gebeurt als volgt: de leerkracht toont de woordkaartjes één voor één aan de leerlingen. De leerlingen lezen elk woord zachtjes voor zichzelf. Als ze denken te weten welk woord op het kaartje geschreven staat steken ze hun vinger op. De leerkracht wacht tot alle leerlingen in het connectgroepje het woord hebben gelezen en alle vingers omhoog zijn. De leerkracht wijst één leerling aan die het woord mag zeggen. Vervolgens gaat de leerkracht verder met het volgende woordkaartje.
- ✓ De leerkracht schudt de woordkaartjes en de leerlingen lezen de woorden nogmaals op de hierboven beschreven manier.

Fase 5: Duo lezen

- ✓ De tekst wordt in duo's gelezen. Wanneer een connectgroepje uit twee leerlingen bestaat, vormen zij een duo. Wanneer een connectgroepje uit drie leerlingen bestaat, vormen twee leerlingen een duo, en vormen de leerkracht en een leerling een duo. Let er in dit geval op dat de samenstelling van de duo's per sessie wisselt. Tijdens het duo lezen leest één leerling de tekst hardop voor terwijl de duo-partner bijwijst met het bijwijskaartje. Het duo zit naast elkaar en leest samen uit één boek (of van één kopie van de bladzijde). Bij fouten of aarzelingen blijft de duo-partner even met het bijwijskaartje steken bij het woord en geeft zo nodig hulp. Deze manier van ondersteuning staat verder beschreven in de paragraaf 'Ondersteuning en feedback'.
- ✓ Hierna wisselen de leerlingen van rol, zodat alle leerlingen in deze fase de tekst in zijn geheel lezen (als de leerkracht en een leerling een duo vormen wordt er niet van rol gewisseld).

Connect Vloeiend Lezen

Sessie 2

Fase 2: Voorlezen

- ✓ De leerkracht leest de tekst hardop en vloeiend voor. Aangezien de leerlingen de tekst in de tweede sessie al kennen, is uitgebreide interactie in deze fase niet noodzakelijk.

Fase 3: Simultaan lezen ("koor lezen")

- ✓ De leerkracht en leerlingen lezen hetzelfde stuk gelijktijdig hardop voor. De leerkracht leest in een langzaam-normaal tempo, met normale intonatie, niet te luid of te snel, zodat de leerlingen ook werkelijk actief meelesen. De leerlingen wijzen bij met een bijwijskaartje. De leerkracht kijkt regelmatig naar de leerlingen om te controleren of zij de tekst met het bijwijskaartje goed volgen.

Fase 4: Woorden schrijven en lezen

- ✓ De leerlingen kiezen ieder twee nieuwe woorden uit de tekst die zij willen oefenen. De leerkracht schrijft elk woord op een apart woordkaartje. De leerkracht dicteert de woordkaarten één voor één en de leerlingen schrijven de woorden gelijktijdig op het transparante schrijfbordje. Hierbij spreken ze gelijktijdig de klanken van de woorden uit. Bij lastige woorden kan de leerkracht eventueel de eerste letter of een deel van het woord als hulpmiddel laten zien.
- ✓ Vervolgens bedenken de leerlingen bij elk geschreven woord (op volgorde) een zin.
- ✓ De leerlingen lezen de woorden hierna in dezelfde volgorde. Dit gebeurt als volgt: de leerkracht toont de woordkaartjes één voor één aan de leerlingen. De leerlingen lezen elk woord zachtjes voor zichzelf. Als ze denken te weten welk woord op het kaartje geschreven staat, steken ze hun vinger op. De leerkracht wacht tot alle leerlingen in het connectgroepje het woord hebben gelezen en alle vingers omhoog zijn. De leerkracht wijst één leerling aan die het woord mag zeggen. Vervolgens gaat de leerkracht verder met het volgende woordkaartje.
- ✓ De leerkracht schudt de woordkaartjes en de leerlingen lezen de woorden nogmaals op de hierboven beschreven manier.

Fase 5: Duo lezen

- ✓ De tekst wordt in duo's gelezen. Wanneer een connectgroepje uit twee leerlingen bestaat, vormen zij een duo. Wanneer een connectgroepje uit drie leerlingen bestaat, vormen twee leerlingen een duo, en vormen de leerkracht en een leerling een duo. Let er in dit geval op dat de samenstelling van de duo's per sessie wisselt. Tijdens het duo lezen leest één leerling de tekst hardop voor terwijl de duo-partner bijwijst met het bijwijskaartje. Het duo zit naast elkaar en leest samen uit één boek (of van één kopie van de bladzijde). Bij fouten of aarzelingen blijft de duo-partner even met het bijwijskaartje steken bij het woord en geeft zo nodig hulp. Deze manier van ondersteuning staat verder beschreven in de paragraaf 'Ondersteuning en feedback'.
- ✓ Hierna wisselen de leerlingen van rol, zodat alle leerlingen in deze fase de tekst in zijn geheel lezen (als de leerkracht en een leerling een duo vormen wordt er niet van rol gewisseld).

Afsluiting

- ✓ Om wat verder te komen in het verhaal leest de leerkracht na het doorlopen van de fasen een stukje voor uit het boekje.
- ✓ Vul het logboek in.

Connect Vloeiend Lezen**Sessie 3****Fase 2: Voorlezen**

- ✓ De leerkracht leest de tekst hardop en vloeiend voor.

Fase 4: Woorden schrijven en lezen

- ✓ De leerlingen kiezen ieder twee nieuwe woorden uit de tekst die zij willen oefenen. De leerkracht schrijft elk woord op een apart woordkaartje. De leerkracht dicteert de woordkaarten één voor één en de leerlingen schrijven de woorden gelijktijdig op het transparante schrijfbordje. Hierbij spreken ze gelijktijdig de klanken van de woorden uit. Bij lastige woorden kan de leerkracht eventueel de eerste letter of een deel van het woord als hulpmiddel laten zien.
- ✓ Vervolgens bedenken de leerlingen bij elk geschreven woord (op volgorde) een zin.
- ✓ De leerlingen lezen de woorden hierna in dezelfde volgorde. Dit gebeurt als volgt: de leerkracht toont de woordkaartjes één voor één aan de leerlingen. De leerlingen lezen elk woord zachtjes voor zichzelf. Als ze denken te weten welk woord op het kaartje geschreven staat steken ze hun vinger op. De leerkracht wacht tot alle leerlingen in het connectgroepje het woord hebben gelezen en alle vingers omhoog zijn. De leerkracht wijst één leerling aan die het woord mag zeggen. Vervolgens gaat de leerkracht verder met het volgende woordkaartje.
- ✓ De leerkracht schudt de woordkaartjes en de leerlingen lezen de woorden nogmaals op de hierboven beschreven manier.

Fase 5: Duo lezen

- ✓ De tekst wordt in duo's gelezen. Wanneer een connectgroepje uit twee leerlingen bestaat, vormen zij een duo. Wanneer een connectgroepje uit drie leerlingen bestaat, vormen twee leerlingen een duo, en vormen de leerkracht en een leerling een duo. Let er in dit geval op dat de samenstelling van de duo's per sessie wisselt. Tijdens het duo lezen leest één leerling de tekst hardop voor terwijl de duo-partner bijwist met het bijwijskaartje. Het duo zit naast elkaar en lezen samen uit één boek (of van één kopie van de bladzijde). Bij fouten of aarzelingen blijft de duo-partner even met het bijwijskaartje steken bij het woord en geeft zo nodig hulp. Deze manier van ondersteuning staat verder beschreven in de paragraaf 'Ondersteuning en feedback'.
- ✓ Hierna wisselen de leerlingen van rol, zodat alle leerlingen in deze fase de tekst in zijn geheel lezen (als de leerkracht en een leerling een duo vormen wordt er niet van rol gewisseld).

Fase 6: Fluister lezen

- ✓ De leerlingen lezen de tekst zelfstandig fluisterend op. De leerkracht luistert bij alle leerlingen uit het connectgroepje een stukje mee en vult op basis hiervan voor **elke leerling** de vloeiendheidschaal in het logboek in.

Afsluiting

- ✓ Om wat verder te komen in het verhaal leest de leerkracht na het doorlopen van de fasen een stukje voor uit het boekje.
- ✓ De leerlingen plakken de kopie van de bladzijde die deze week gelezen is in hun schrift.
- ✓ Noteer bij de tekst alle oefenwoorden van deze week in de schriften van de leerlingen.

Bijlage 6: Leesdoelen per AVI niveau

Leesdoelen per AVI niveau

AVI-niveau 1

- Eenlettergrepige mkm-woorden (*boek*)

AVI-niveau 2

- Eenlettergrepige mmkm-woorden (*stoep*) en mkmm-woorden (*lamp*)
- Eenlettergrepige woorden die eindigen met een open lettergreep (*na*)
- Eenlettergrepige woorden die eindigen op *-aai*, *ooi* of *oei* (*haai*, *mooi*, *boei*)
- Eenlettergrepige woorden die eindigen op *-ch* of *-cht* (*lach*, *nacht*)
- Eenlettergrepige woorden die eindigen op *-ng* of *-nk* (*lang*, *bank*)
- Eenlettergrepige woorden die eindigen op *-eeuw*, *ieuw* of *-uw* (*leeuw*, *nieuw*, *duw*)
- Samengestelde tweelettergrepige woorden (*balpen*)
- Tweelettergrepige verkleinwoorden (*huisje*)
- Tweelettergrepige woorden zonder open lettergreep (*buiten*, *binnen*)
- Eenlettergrepige mmkmm-woorden (*stamp*)

AVI-niveau 3

- Eenlettergrepige mmmkm-woorden (*streep*) en mkmmm-woorden (*arts*)
- Tweelettergrepige verkleinwoorden (*kruisje*)
- Tweelettergrepige woorden zonder open lettergreep (*sleutel*)
- Tweelettergrepige woorden met verdubbeling van medeklinker (*stekker*)
- Tweelettergrepige woorden met een open lettergreep (*slager*)
- Tweelettergrepige woorden met het achtervoegsel *-lijk* of *-ig* (*heerlijk*, *droevig*)
- Tweelettergrepige woorden met het voorvoegsel *ge-*, *be-* of *ver-* (*gevaar*, *besluit*, *verhaal*)
- Tweelettergrepige samenstellingen met mmkm- of mkmm-delen (*stoelpoot*)

AVI-niveau 4

- Meerlettergrepige woorden die eindigen op *-lijk* of *-ig* (*duidelijk*, *stekelig*)
- Meerlettergrepige woorden die eindigen op *-e* (*halve*)
- Meerlettergrepige woorden met het voorvoegsel *ge-*, *be-* of *ver-* (*gevallen*, *beslissen*, *vertellen*)
- Meerlettergrepige woorden mmkm-woorden (*strepen*) en mkmmm-woorden (*korsten*)
- Drielettergrepige woorden (*appeltaart*)
- Meerlettergrepige woorden die eindigen op *-etje* (*sterretje*)

AVI-niveau 5

- Drielettergrepige woorden, waarvan de eerste een open lettergreep is (*helemaal*)
- Drielettergrepige woorden, waarvan de tweede een open lettergreep is (*opeten*)
- Woorden met de letter *-i-* die als */ie/* wordt uitgesproken (*liter*)
- Woorden die eindigen op *-tie*, uitgesproken als */sie/* of */tsie/* (*vakantie*)
- Meerlettergrepige woorden die eindigen op *-ooi*, *aai* of *oei* (*rotzooi*)
- Vierlettergrepige samenstellingen (*reuzenbeesten*)
- Diverse vierlettergrepige woorden (*allerkleinste*)
- Meerlettergrepige woorden die eindigen op *-u*, *-e* of *-o* (*paraplu*)

AVI-niveau 6

- Diverse vierlettergrepige woorden (*benaderen*)
- Meerlettergrepige woorden met de letter *-c-*, uitgesproken als /k/ (*directeur*)
- Woorden die eindigen op *'s* (*pagina's*)
- Woorden met *-ch-*, uitgesproken als /sj/ (*douche*)
- Woorden met *-g-*, uitgesproken als /zj/ (*horloge*)
- Allerlei meerlettergrepige woorden, waarin het voorvoegsel *ge-*, *be-* of *ver-* voorkomt (*gevangenis*, *leeggegeten*)
- Eenvoudige leenwoorden (*flat*)
- Woorden die beginnen met *th-* (*theepot*)
- Woorden die eindigen op *-y* (*hobby*)

AVI-niveau 7

- Vijflettergrepige woorden (*verschrikkelijke*)
- Veellettergrepige telwoorden (*tweehonderdentien*)
- Meerlettergrepige woorden met een trema (*geërgerd*)
- Woorden met *-eau-*, uitgesproken als /oo/ (*bureau*)
- Opvallende namen van mensen, landen of steden (*Barcelona*)
- Meerlettergrepige woorden waarvan *-tie-* voorkomt (*vakantiepret*)
- Meerlettergrepige woorden waarin *-i-* voorkomt, uitgesproken als /ie/ (*sigaretten*)

AVI-niveau 8

- Meerlettergrepige woorden met *-ou-*, uitgesproken als /oe/ (*routeboek*)
- Woorden met de lettercombinatie *-air-* (*militair*)
- Meerlettergrepige leenwoorden (*picknickmand*)
- Lezen van woorden die aan het einde van de zin zijn afgebroken (*vakantie*)

AVI-niveau 9

- Woorden met meerdere open lettergrepen (*materialen*)
- Meerlettergrepige woorden waarin *-eau-* voorkomt (*bureaustoel*)
- Meerlettergrepige woorden die eindigen op *-ele*, *-eal*, *-ueel* of *-iële* (*individuele*, *ideaal*, *actueel*, *industriële*)
- Eigentijdse, nieuwe woorden (*e-mailen*)

Uit: Handleiding datamuur en groepsplan voor technisch lezen van Steunpunt Onderwijszorg

Bijlage 7: Vragenlijst betreffende het leesonderwijs op de HSV
(het gaat hierbij niet om dyslexie)

2008-2009				2009-2010			
Mee eens Oneens				Mee eens Oneens			
	2	3			3	2	
	1	1	3				
2	2	1		1	1	2	1
	4		1	1	1		3
2	1		2	5			
1	4			5			
1	3	1		4		1	
			5				5
	3	2		2	3		
		2	3		3	2	
	1	3	1	2	3		
		2	3		4	1	
	1	2	2	3	1	1	
	2	2	1	2	2		1
	3	2		1	3	1	
1			2	1	2		2
	3	2		4		1	
	2	3				3	2
	4	1			2	3	
1	3	1		4	1		
2	1	2		1		3	1

2008-2009

Mee eens Oneens

2009-2010

Mee eens Oneens

	1	1	3	22.Ik geef instructie op woord-, zin- en tekstniveau	3	1	1	
			5	23.Ik geef 3x in de week leesinstructie	2	2	1	
		1	4	24.Ik geef leesinstructie volgens het directe instructiemodel	1	3	1	
		3	2	25.Tijdens het leesonderwijs maak ik gebruik van coöperatieve instructievormen	3		2	
		3	2	26.Ik merk dat de leerlingen vooruitgaan nu ik 3x in de week leesinstructie geef	3	1	1	
5				27.Ik weet welk AVI niveau mijn leerlingen moeten beheersen aan het eind van het schooljaar	5			
		3	2	28.De oorzaak van leesproblemen ligt bij het kind en/of heeft te maken met gezinsachtergrond			3	2
	3	2		29.De meeste leesproblemen zijn toe te schrijven aan 'instructiefactoren'	3	1	1	
1	1	1		30.Groep 4 en 5 moeten i.v.m. het vlot en nauwkeurig lezen 5 uur per week besteden aan leesonderwijs	2	3		
	3	1	1	31.In groep 4 moet de verhouding lezen – begrijpend lezen 5:3 zijn	3	2		
	2	2	1	32.In groep 5 moet de verhouding lezen – begrijpend Lezen 3: 5 zijn	2	2		1
2	1	2		33.In groep 8 moeten de risicolezers ook AVI 9 beheersingsniveau hebben bereikt.	4		1	
1	1	1	2	34.Verlengde instructie hoort in principe bij elke leesles.	3	2		
			5	35.Ik maak gebruik van de coöperatieve werkvorm 'Denken- delen – uitwisselen'	1	3		1
2	2	1		36.Ouders kunnen aan kleine groepjes leesinstructie geven volgens een vaste structuur		5		
3	2			37.School moet ouders betrekken bij leesactiviteiten	1	3	1	
3	1	1		38.Het doel van stillezen is leerlingen te stimuleren een goede leesvaardigheid te ontwikkelen.		3	2	
4	1			39.Kinderen moeten elke dag de gelegenheid krijgen om 15 minuten stil te lezen.	5			
		3	2	40.Het leesonderwijs wordt bij ons op school regelmatig geëvalueerd	2	2	1	
2	1	2		41.De leerkracht signaleert risicolezers vroegtijdig en reageert hier direct op.	3	2		
		2	3	42.De leerkracht wordt ondersteund door de leescoördinator bij vernieuwingen	2	3		
2	1	1	1	43.Voor goed leesonderwijs is een zichtbare schoolleiding een vereiste	3		1	1
1	1	3		44.Effectief omgaan met verschillen vereist teamstructuur, waarin leerkrachten met elkaar samenwerken rondom dit onderwerp.	4	1		

Bijlage 8 : Klassikale leesinstructie op woord-, zin- en tekstniveau.

Volgens het Coöperatieve model:

Samenwerking volgens de stappen Denken – Delen – Uitwisselen

De leesmaatjes maken eerst de opdracht voor zichzelf. Dan lezen zij de antwoorden aan elkaar voor.

Daarna vergelijken zij de antwoorden met elkaar.

Samenwerking volgens de werkvorm 'Twee Vergelijk'

De kinderen bedenken eerst individueel twee woorden. Dan noemen ze om de beurt een woord. Iets wat A alleen bedacht heeft schrijft hij in vakje A; een bedenkfel van B komt in vakje B. Wat A en B samen hebben bedacht komt in het middenvak. Zo wordt zichtbaar dat met z'n tweeën meer kunt bedenken dan alleen.

Volgens het Directe Instructiemodel:

- Voordoen – Nadoen – Meedoen

De leerkracht leest het woord voor, een kind zegt het woord na, iedereen zegt het woord na.

-Zoekend lezen – woorden met een leesprobleem

De leerkracht laat zien op welke manier je zoekend leest

Je hoeft niet alle zinnen woord voor woord te lezen. Ik ga met mijn ogen over de tekst heen. Let vooral op het laatste stukje van een woord.

Bij de verkleinwoorden kun je bijvoorbeeld letten op het laatste stukje van het woord.

De leerkracht doet voor hoe je de woorden met –tje/ -je of –pje in de tekst gezocht kunnen worden.

-pje komt na 'm-woorden' en –tje komt na 'l,n,r woorden'.

De leerlingen doen het na en de leerkracht geeft meteen directe feedback bij de toepassing.

Didactiek:

-Het lezen van woorden met een hoofdletter levert over het algemeen niet veel problemen op. Soms vinden kinderen bepaalde hoofdletters moeilijk. Noteer deze hoofdletters eventueel op het bord met de leesletters erbij. Bijvoorbeeld I=i en G=g, enzovoort.

- Woorden met een bepaald leesprobleem verzamelen en samen lezen.

De kinderen lezen om de beurt de woorden. Ondersteun de kinderen die nog moeite hebben met de woorden. (doe dit zingend bij de lagere niveaus) Geef een compliment wanneer het goed gaat

- Temporezen met een accent op nauwkeurigheid.

Lees de tekst. Neem de tijd op. Hoeveel tijd had je nodig.(.....minuten enseconden)

- Samen lezen van rijtjes:

Lees met je leesmaatje (zelfde niveau) om en om een rijtje. De nog spellende lezers lezen de rijtjes van links naar rechts en de andere lezers van boven naar beneden.

- Samen met de leerkracht lezen.

De leerkracht ondersteunt de leerling door bij het lezen van fouten direct het goede woord te zeggen. Het kind zegt vervolgens het goede woord en leest de zin nog eens.

-Koorlezen:

Samen lezen van een aantal woorden of een stuk tekst. Beide lezers lezen hardop.

-Dialogoog:

Leesmaatjes lezen samen de tekst. Ieder neemt een rol op zich. De kinderen wisselen van rol. Leerkracht luistert naar de kinderen.

-De zin steeds langer maken.

Vlot en correct lezen

Stephan is

Stephan is schaakkampioen

Stephan is schaakkampioen en is hard

Stephan is schaakkampioen en is hard op weg

Stephan is schaakkampioen en is hard op weg naar het grotmeesterschap

-Zingend lezen:

Bij zingend lezen wordt de klank van de letter (of de laatste klank van een lettergreep) aangehouden, terwijl de ogen naar de volgende letter of lettergreep kijken. De volgende letter of lettergreep wordt erachteraan gezongen. Als dit proces versneld plaatsvindt, wordt het woord vlotter herkend. Vooral bij langere woorden leidt dit tot een snellere woordherkenning dan bij spellend lezen.

Voor kinderen die spellend lezen doe je voor hoe ze deze woorden kunnen lezen: gggrrroeoeeennnnn, groen

Zoekend lezen:

Bij het zoeken (scannen) in de tekst naar woorden met de leesmoeilijkheid oefen je met de kinderen hoe je snel woorden kunt vinden. Je doet voor hoe je met je ogen regel voor regel van boven naar beneden over de tekst dwaalt op zoek naar de betreffende woorden. Leer de kinderen dat het niet nodig is om alle zinnen nauwkeurig te lezen. Pas als het woord gevonden hebt, ga je controleren of het klopt. Het aantal gevonden woorden is minder belangrijk dan de zoekstrategie.

Werkwoorden:

Bij de derde persoon enkelvoud komt er een –t achter de satm. Staat er al een –d, dan staat er nu –dt. Je noemt de sterren stam en stam +t niet naar de kinderen. De kinderen leren dat je woorden met –dt uitspreekt alsof er een –t staat. Het gaat dus om de uitspraak van woorden met –dt.

Techniek vloeiend lezen:

Het is belangrijk dat kinderen de techniek van het vloeiend lezen kunnen oefenen. Leer kinderen eerst naar het hele woord te kijken. Daarna lezen zij het eerste deel van het woord en kijken vooruit naar het tweede deel van het woord. De kinderen lezen beide woorden aan elkaar. Ten slotte controleren zij het resultaat door opnieuw naar het hele woord te kijken.

Bijlage 9: Effectieve instructie betreffende leesproblemen

Niveau 5: (avi 5 / avi E4)

Op woordniveau:

-Vlot lezen van woorden eindeigend op –lijk en -ig

Lees griezelig. De kinderen zeggen het woord na. Je vertelt dat –ig wordt uitgesproken als –ug.

Lees gevaarlijk. De kinderen zeggen het woord na. Je vertelt dat –lijk wordt uitgesproken als –luk.

-Vlot lezen van samengestelde woorden:

Als je al een woord van het lange woord kent, wordt het lange woord makkelijker om te lezen. Omdat ik ‘voetbal’ al ken, kan ik ‘voetbalschoen’ in één keer lezen.

-Vlot lezen van woorden met drie of vier lettergrepen:

Stukje voor stukje lezen gaat veel sneller dan letter voor letter. En als je stukjes snel herkent, gaat het hele woord lezen ook snel.

Je leest een paar woorden voor. Je legt uit: je ziet ‘man’ en ‘mannetje’. ‘Mannetje’ betekent een kleine man. Als je naar het woord kijkt is ‘mannetje’ een langer woord dan ‘man’.

-Vlot lezen van woorden met c als s en woorden met c als k

Op zinsniveau:

-Met de juiste intonatie lezen van dialogen, opsomming, versje

Let op de woorden ‘zeggen’, ‘roepen’, ‘schreeuwen’ en ‘vragen’.

Je laat duidelijk het verschil horen tussen dialoog en niet dialoog. De kinderen lezen met je mee.

Je legt de kinderen uit dat een tekst saai, eentonig of juist spannend gelezen kan worden. Je laat het verschil horen door het eerste stukje tekst eerst eentonig te lezen. Lees daarna de hele tekst expressief voor. De kinderen lezen met je mee.

Een versje moet speciaal en ritmisch voorgelezen worden. Zelf het zelf voor en laat de kinderen het dan ritmisch lezen (koorlezen).

-Correct lezen van interpunctie

Je laat de kinderen de zinnen eerst zachtjes voor zichzelf lezen. Je bespreekt waar de kinderen eventueel een minipauze kunnen nemen om snel al het stukje op de volgende regel te bekijken: tussen zinsdelen of bij een komma. Je leest de zinnen met de juiste ‘pauzes’ voor. Vertel waar je de ‘minipauzes’ hebt genomen. Laat de zinnen nog een keer lezen. Je gebruikt hiervoor de techniek ‘koorlezen’.

Op tekstniveau:

-Correct en vlot kunnen lezen van teksten op niveau 5

Niveau 6: (avi 6 / avi M5)

Op woordniveau:

-Vlot lezen van drie- en vierlettergrepige woorden

De kinderen lezen de woorden. Als het niet lukt het woord ineens uit te spreken, herinner de kinderen dan aan zingend lezen. Je laat horen hoe dat klinkt. Zing niet elke letter, maar zing alleen een letter aan het eind van een lettergreep, zodat u je ogen verder kunt kijken. Bijvoorbeeld: allerlieiefste

-Vlot lezen van samengestelde woorden

Herinner de kinderen er aan dat deze woorden uit twee verschillende woorden bestaan, dat maakt het lezen van deze lange woorden gemakkelijker.

Je ziet lange woorden die uit twee woorden bestaan.

Spoed + stukken → spoedstukken

Hand + tekening → handtekening

-Vlot lezen van woorden met –y

Woorden met de Griekse y komen vaak uit het Engels. Ze worden uitgesproken als i, ie of j

Je ziet woorden met een –y en je zegt ie (pony, hobby)

Lees deze woorden met behulp van koorlezen. Het is belangrijk dat de kinderen zowel vooraf als na afloop van het koorlezen de woorden voor zichzelf kunnen lezen.

-Vlot lezen van woorden met –x

Je ziet woorden met een –x en je zegt ks (taxi, expres)

-Vlot lezen van woorden met –g als zij

Je ziet woorden met –g en je zegt zij (logeren, etage)

-Vlot lezen van eenvoudige woorden met een trema

Schrijf de woorden ‘tweeen’ en ‘drieen’ zonder trema op het bord. Vraag de kinderen wat er staat. Door de trema op de letter is het woord gemakkelijker te lezen. Je schrijft de woorden met een trema op en leest ze voor. De kinderen herhalen de woorden.

Je ziet woorden met een trema. Een letter met een trema is een letter met twee puntjes erboven.

Je ziet **eeë** en je zegt eeju (tweeën)

Je ziet **ieë** en je zegt ieju (knieën)

-Vlot lezen van eenvoudige woorden uit het Engels

Woorden uit het Engels spreek je anders uit.

Wijs de kinderen erop dat de ea als een ie wordt uitgesproken (‘team’)

Wijs de kinderen erop dat de ee als ie wordt uitgesproken (‘keeper’)

Wijs de kinderen erop dat de a als e wordt uitgesproken (‘camping’)

Op zinsniveau:

-Op zinsniveau toepassen van leesmoelijkheden

-Correct en vlot lezen van zinnen met leestekens.

Intonatie betekent: verloop in toonhoogte. Als je met een duidelijke intonatie voorleest, overdrijf dan niet, maar laat het natuurlijk klinken. Kinderen lezen vraagzinnen op het eind soms met een overdreven intonatie. Dat is niet nodig, wijs hen daarop.

Bij een punt volgt een korte pauze. De stem gaat iets omhoog aan het eind van een zin met een vraagteken. Een uitroepteken wordt gebruikt om de nadruk te geven aan een woord of zin.

Op tekstniveau:

-Vlot en nauwkeurig lezen van teksten op niveau 6

Niveau 7: (avi 7 / avi E5)

Op woordniveau:

-Vlot lezen van meerlettergreppige woorden

De kinderen lezen de woorden. Als het niet lukt het woord ineens uit te spreken, herinner de kinderen dan aan zingend lezen. Je laat horen hoe dat klinkt. Zing niet elke letter, maar zing alleen een letter aan het eind van een lettergreep, zodat u je ogen verder kunt kijken. Bijvoorbeeld: allerlieuiefste

Je verwoordt het denkproces bij het lezen van 'Amerikaanse'. Kijk naar het hele woord en zoek bekende stukjes. Lees het woord in één keer: Amerika. Je kunt het woord in stukjes hakken: A-me-ri-kaan-se of Ameri/kaanse

-Vlot lezen van samengestelde woorden

Herinner de kinderen er aan dat deze woorden uit twee verschillende woorden bestaan, dat maakt het lezen van deze lange woorden gemakkelijker.

Je ziet lange woorden die uit twee woorden bestaan.

Lees + les → leesles

Woensdag is wel een lang woord, maar het is niet samengesteld.

Je doet voor hoe je twee woorden vloeiend aan elkaar leest.

Kijk naar het woord. Lees daarna het woord in één keer.

-Vlot lezen van woorden met –isch(e) als –ies(e)

Je leest elektrisch en automatische.

Je ziet –isch en je zegt –ies

Je ziet –ische en je zegt -iese

-Vlot lezen van woorden uit het Frans met –ou als oe

Je ziet worden uit het Frans met een ou die je uitspreekt als oe. Je ziet ou en je zegt oe (retour, route, blouse)

Er is geen regel om te weten wanneer je de ou als oe moet lezen. Door regelmatig gebruik ontstaat een koppeling tussen de uitspraak en de betekenis van het woord

-Vlot lezen van woorden op –iaal, -ieel, -eaal

Je ziet woorden met –iaal, -ieel, -eaal en –ueel. (geniaal-officieel-ideaal-actueel)

Je maakt gebruik van de indeling in woorden op –iaal,ieel en ueel bij het vlot lezen van woorden met dezelfde leesmoeilijkheid. Het bespaart tijd en inspanning als een deel van een woord snel herkend wordt.

Je ziet woorden met –g en je zegt zij (logeren, etage)

-Vlot lezen van woorden met een koppelteken

Je ziet woorden met een liggend streepje. Dat streepje heet koppelteken. (bio-industrie, na-apen)

Woorden met een koppelteken leveren over het algemeen geen leesproblemen op. Eern koppelteken is er eigenlijk alleen maar om het lezen makkelijker te maken. Bijvoorbeeld niet naäpen maar na-apen.

-Vlot lezen van aardrijkskundige namen

Aardrijkskundige namen kun je herkennen aan een hoofdletter, omdat het namen van plaatsen, provincies, zeeën en werelddelen zijn.

Let bij het lezen van aardrijkskundige namen zo veel mogelijk aan de gangbare Nederlandse uitspraak van de woorden.

Op zinsniveau:

-Op zinsniveau toepassen van leesmoelijkheden

-Correct en vlot lezen van zinnen met leestekens.

Intonatie betekent: verloop in toonhoogte. Als je met een duidelijke intonatie voorleest, overdrijf dan niet, maar laat het natuurlijk klinken. Kinderen lezen vraagzinnen op het eind soms met een overdreven intonatie. Dat is niet nodig, wijs hen daarop.

Bij een punt volgt een korte pauze. De stem gaat iets omhoog aan het eind van een zin met een vraagteken. Een uitroepteken wordt gebruikt om de nadruk te geven aan een woord of zin.

Op tekstniveau:

-Vlot en nauwkeurig lezen van teksten op niveau 7

Je leest nauwkeurig als je eerst met je ogen de zin overziet.